

Верховна Рада України
Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин
Міністерство України у справах сім'ї, молоді і спорту
Програма сприяння Парламенту
Програма розвитку ООН
Фонд народонаселення ООН

Круглий стіл на тему:
«Становище чоловіків в Україні»

19 лютого 2009 року

Київ 2009

ББК 60.54(4УКР)

С 76

Круглий стіл на тему: «Становище чоловіків в Україні» 19 лютого 2009 року – К.: «К.І.С.», 2009. – 64 с.

ISBN 978-966-2141-30-6

Ця публікація здійснена за підтримки, наданої Відділом демократії і врядування Місії USAID в Україні, Молдові та Білорусі відповідно до умов гранту №121-A-00-03-00008-00. Думки і твердження, висловлені в цій публікації, відображають особисту позицію авторів і можуть не співпадати з позицією USAID.

ISBN 978-966-2141-30-6

© Комітет з питань прав людини,
національних меншин і
міжнаціональних відносин, 2009
© Видавництво «К.І.С.», 2009

Зміст

Олег ЗАРУБІНСЬКИЙ

Голова Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин

5

Микола ТОМЕНКО

Заступник Голови Верховної Ради України

7

Іларія КАРНЕВАЛІ

голова сектору «Демократичного врядування», Представництво ООН в Україні

9

Едуард РАХІМКУЛОВ

Заступник директора Програми сприяння Парламенту

Статус чоловіків в Україні: криза суспільної ролі чоловіків як один із чинників проблем їх становища

11

Олена БОНДАРЕНКО

голова підкомітету з міжнародно-правових питань та гендерної політики Комітету Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин

14

Елла ЛІБАНОВА

Директор Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, академік НАН України

18

Борис ВОРНІК

заступник директора Фонду народонаселення ООН (UNFPA) по Україні, д.мед.н., професор, Заслужений лікар України

Ризикована поведінка та стан здоров'я чоловіків

24

Олег ВОРОНЕНКО

Радник з програмних питань Фонду народонаселення ООН (UNFPA) в Україні, к.мед.н.

Репродуктивне здоров'я чоловіків

27

Катерина ЛЕВЧЕНКО

Радник Міністра внутрішніх справ України, президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна», доктор юридичних наук, професор

Проблемні питання гендерної рівності в органах внутрішніх справ України: погляд у бік чоловіків

30

Валентина БОНДАРОВСЬКА

кандидат психологічних наук, директор Міжнародного гуманітарного центру «РОЗРАДА»

Батько, його роль у сучасній сім'ї, зокрема в процесі виховання дитини

35

Наталя КАЛАШНИК <i>Заступник Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань</i>	44
Ольга ПИЩУЛІНА <i>завсектора соціальної і демографічної політики відділу економічної і соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень</i>	46
Елла ЛАМАХ <i>директор Департаменту сімейної та гендерної політики Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту</i>	48
Яна СОРОКА <i>головний спеціаліст Департаменту соціально-трудового та гуманітарного законодавства Міністерства юстиції України</i>	51
Василь ВАРУС <i>начальник науково-дослідного інституту проблем військової медицини збройних сил України Міністерства оборони, полковник медичної служби</i>	52
Василь КОСТИЦЬКИЙ <i>голова Національної комісії по захисту суспільної моралі</i>	53
Олександр МАРЧЕНКО <i>президент МГО «Міжнародний Центр Батьківства», Голова Всеукраїнського громадського комітету з підтримки сім'ї та відповідального батьківства «Бути батьком – це не збіг обставин, а місія життя. Це те що я роблю...»</i>	54
Олена СУСЛОВА <i>Координатор з гендерних питань Програми сприяння Парламенту</i>	60

Олег ЗАРУБІНСЬКИЙ
Голова Комітету
з питань прав людини, національних меншин
і міжнаціональних відносин

Шановні учасники круглого столу, пані і панове! Ми раді вітати всіх присутніх на сьогоднішньому заході.

Тема сьогоднішнього круглого столу обрана не випадково. Я переконаний, що всі учасники це розуміють, розуміють актуальність проблематики, адже, впродовж останніх десяти років в нашій державі проводиться робота в напрямку формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності. Разом з тим, питання гендерної рівності продовжує вперто асоціюватися з так званим жіночим питанням. Іншими словами, напівжартома, якщо йдеться про гендер, то значить говоритимуть про жінок і зазвичай самі жінки. Сьогодні в нас теж два доповідача – це шановані нами жінки, але вони будуть говорити про чоловіків. Я думаю, що це справедливо.

Ситуація в тому, і ви, шановні друзі, прекрасно це розумієте, що про свої проблеми з певних стереотипних, скажу так, уявлень чоловіки говорити не хочуть, не говорять, але цих проблем з кожним роком все більше, вони не відступають. Якщо в нашій державі існує постійне звернення, звертання до жіночого питання, то цілком логічною є потреба концептуального бачення наявності питання чоловічого. Такий підхід дозволить окреслити існуючу проблематику в становищі чоловіків, і в подальшому, ми сподіваємось, збалансовано дивитись на питання гендерної рівності.

Я сказав вже щодо актуальності питання про становище чоловіків в Україні, але тільки декілька фактів для того, щоб розпочати наш круглий стіл і, можливо, задати певну тональність нашій роботі. Тривалість життя – відомі факти, але вони факти. Тривалість життя чоловіків на 10-12 років менше за тривалість життя жінок в Україні. Суїцид в Україні: понад 90 відсотків – це чоловічий суїцид. Із 100 випадків 90 – це чоловіки. Стресові ситуації складніше переносити чоловікам, про що свідчить смертність чоловічого населення, особливо у віці 28-46 років. Саме у цьому віковому параметрі вона перевищує жіночу у 4 рази. За розрахунками світових структур 80, і це цікавий факт, 80-90 відсотків робочих місць, що з'являться у XXI сторіччі, займуть жінки, що ще більше вплине на психологічний і фізичний стан чоловіків, змінить їх економічний, а з ним і політичний, моральний і інші статуси. 57 відсотків чоловіків із розірванням шлюбу позбавляються і батьківських обов'язків одночасно, що справляє значний негативний вплив на суспільство в цілому. Близько половини бездітних сімей не мають дітей через безплідність чоловіків, тобто існують гострі проблеми репродуктивного здоров'я чоловіків.

Цей ряд можна продовжувати і далі. І навіть нинішня фінансово-економічна криза специфічна і важко відбивається на становищі чоловіків. До чого я веду? Загально відомо, що у переважній більшості об'єкти приватної власності сімей записані на чоловіків. Середній і великий бізнес у своїй більшості чоловічий. Ну, це завжди вважалося преференцією чоловіків, я не кажу, це правильно чи ні, це є так. Тепер на чоловіків ліг тягар виплати кредитів, у першу чергу, фінансові, бізнесові ризики тощо. Поряд з цим ментально, підкреслюю, ментально суспільство уявляє чоловіка як годувальника сім'ї. Тому психологічний тягар безробіття для чоловіків є ще більш серйозним.

Такий стан речей веде до стресів, що у свою чергу відбивається на здоров'ї чоловіків. Окрім цього частішали випадки, коли загнані у психологічну, економічну пастку чоловіки, я вже наводив цю цифру, вдаються до суїциду і до вчинення злочинів більше, ніж це є в не кризовий час.

Ще один міф – що торгівля людьми торкається ледве не винятково жінок, також спростований. За даними Міжнародної організації міграції, торгівля чоловіками і хлопцями в Україні набула уже масового характеру.

Отже, шановні пані і панове, шановні учасники круглого столу, на думку комітету, розгляд питання про становище чоловіків давно вже назрів. І демографи, і соціологи, і медики давно б'ють на сполох, знаючи реальні проблеми становища чоловіків.

Ми хочемо запропонувати новий або інший підхід, відійти від констатації цих проблем і пропонувати конкретні заходи щодо реалізації власне гендерної політики в сенсі урахування потреб та інтересів як жінок, так і чоловіків.

Завданням сьогоденного круглого столу є з'ясування комплексу проблем щодо становища чоловіків. Для цього ми запросили до участі представників Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, інших центральних органів виконавчої влади, представників громадських організацій, у тому числі міжнародних громадських організацій, науковців. Про те, що тема назріла і становить значний інтерес, свідчить кількість співорганізаторів заходу (я надам їм слово для привітання для коротких стислих виступів) і рівень представництва на ньому.

Переконаний, дозвольте на завершення сказати, що наша дискусія буде плідною, буде корисною і для нас, законотворців, і для всіх присутніх, а глибина проблеми доведе необхідність коригування державних програм у сфері гендерної рівності, торгівлі людьми, репродуктивного здоров'я, розробки спеціальних заходів, спрямованих на подолання існуючих негативних тенденцій у становищі чоловіків.

Я дякую за увагу.

Я вдячний нашому комітету, його голові і Бондаренко Олені Федорівні, які ініціюють уже протягом кількох років не лише обговорення, а й конкретні ідеї, проекти і програми для вирішення проблеми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Дійсно, так склалося, що і я в тому числі був і залишаюся активним учасником цього процесу. І здебільшого ми говорили про жіночу складову, натомість розуміючи, що гендерність – це рівні права і можливості і чоловіків, і жінок. Тому радію, що ми повертаємося в таке демократичне русло і говоримо про складність проблеми і про двосторонність цієї проблеми. Я переконаний, що все, що стосується Верховної Ради України, ми здатні сьогодні не просто обговорювати, а й вирішувати, оскільки є розуміння проблеми гендерної політики в стінах парламенту. Як засвідчує мій досвід, головна проблема лежить в площині практики реалізації напрацьованих норм, в площині стереотипів суспільних і в площині інформаційної складової.

Я абсолютно переконаний, якщо сьогодні проаналізувати контент засобів масової інформації, ми маємо закладені, і не лише в масовій культурі російській, а й в американській, на якій формується теперішнє покоління, масу стереотипів, які неадекватно забезпечують проблему рівності і сприйняття місії чоловічої і жіночої в суспільстві.

Я нещодавно був на багатьох заходах з відзначення 20-річчя виведення військ колишнього СРСР з Республіки Афганістан, і от парадоксальна ситуація, яку, очевидно, мусив би зафіксувати. Ми в свій час говорили про те, що, наприклад, однією з найважливіших місій чоловіка є захист Батьківщини і гордістю є те, що він служить в армії. Зараз ситуація виглядає кардинально протилежним чином, модним і правильним чоловіком є той, який відмовляється служити в армії. Він є героєм, героєм для наслідування серед молодого покоління. А та людина, яка служить в армії, – невдаха, людина, яка не змогла себе реалізувати. І таких нових стереотипів щодо місії чоловіка є достатньо багато. Очевидно, що ми повинні це розуміти і брати до уваги – коли ми звертаємося до таких проблем, матриця 60-80-х років є абсолютно неприйнятна передовсім для сучасного молодого покоління.

Існує ще одна обставина, на яку, я вважаю, треба звернути особливу увагу – це ситуація в сільській місцевості. Якщо факти, які озвучуються соціологами і статистами, взяти за основу і екстраполювати на місце проживання, то існуюча диспропорція тривалості життя в переломленні на сільську місцевість може призвести до того, що ми скоро матимемо жіночі села.

І я вважаю це гострою суспільною проблемою, і це проблема, яку ми мусимо розглядати і розуміти – чи існує щодо неї якась державна політика і державне бачення її вирішення. Окрім того, якщо проаналізувати статистику виїзду заробітчан закордон за статтю в різних регіонах, чітко прослідковується перекид в той чи інший бік. Наприклад, в певних регіонах масово жінки виїжджають і там виникають чоловічі села зі своїми специфічними проблемами, в інших регіонах – навпаки. Причому, існує певна регіональна закономірність між Сходом і Заходом, де тенденції рівно протилежні в плані того, хто виїжджає на заробітки.

І остання дуже важлива проблема, якої б я хотів торкнутися, стосується такого явища як економічна криза, наскільки до її наслідків та способів виходу психологічно готові одна чи інша група.

Насамкінець ще раз хочу підкреслити, що я, як заступник Голови Верховної Ради України є куратором гуманітарних комітетів і готовий всіляко підтримувати добрі ідеї щодо законодавчого регулювання окреслених проблем. І ми, не дивлячись на непросте життя в парламенті, протягом останнього періоду певні конкретні кроки робимо. З гордістю можу сказати про те, що все-таки попри тиск на нас рекламного співтовариства, з 1 січня 2009 року діє норма про заборону реклами алкоголю та тютюну на носіях зовнішньої реклами і всілякі спроби переглянути цю норму, я можу вам гарантувати, не пройдуть у Верховній Раді. Навпаки, ми далі будемо рухатися в цій системі координат. Якщо на цьому тижні не встигнемо, ми через тиждень повернемося до ще одної серйозної проблеми – проблеми молодіжного і, я б сказав, навіть часом дитячого алкоголізму. Передбачається врегулювати законодавство в частині обмеження продажу і вживання алкогольних і слабоалкогольних напоїв в громадських місцях, йдеться про концерти, спортивні змагання, пляжі і таке інше. Ми, напевне, поодинокі країна, де ще можна ходити вільно з алкогольними напоями молодим людям в місцях з масовим зібранням людей. Я переконаний, що ми спробуємо до літнього сезону розглянути цей законопроект. Я розмовляв з багатьма міськими головами і їх спроби регулювати дане питання наштовхуються на судові оскарження від пивного чи алкогольного бізнесу, оскільки не існує закону.

Загалом, я вважаю, що дійсно ми занадто довго говорили про суспільно-політичну складову гендерної політики, і, очевидно, настав час активніше говорити про соціальну складову в її широкому розумінні, про інформаційну ціннісну складову. Можна далі вести дискусії про кількісні параметри гендерної пропорційності в органах влади, але, очевидно, настав час вироблення системних речей фундаментального характеру, і я переконаний, що сьогоднішня дискусія буде яскравим підтвердженням того, що ми в нашому аналізі і роздумах довкола гендерної політики вже йдемо далі і усвідомлюємо реальні проблеми реалізації рівних прав та можливостей чоловіків і жінок в контексті сучасного дня. Дякую.

Іларія КАРНЕВАЛІ,
*голова сектору «Демократичного врядування»,
Представництво ООН в Україні*

Вельмишановні пані та панове, пане заступнику спікера Верховної Ради, пане голово Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, пані голово підкомітету з міжнародно-правових питань та гендерної політики, шановні депутати Верховної Ради, представники виконавчої влади, визначні експерти-науковці! Я маю честь та радість привітати вас від імені Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй на цьому слуханні «Становище чоловіків в Україні».

Я особливо вдячна співорганізаторам цього слухання, а саме: Комітету з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, Міністерству України у справах сім'ї молоді та спорту, оскільки це слухання надзвичайно важливе, бо воно висвітлює болючу проблему – становища чоловіків в Україні. З часу заснування ООН, просування гендерної рівності було однією з основних цінностей Організації, що викладено в Загальній Декларації прав людини. Сьогоднішня дискусія дуже важлива для Програми розвитку ООН у контексті нашого зобов'язання щодо поширення гендерної рівності та гендерно-чутливої політики. Гендерна рівність – це не лише фундаментальні права людини, але і передумова для успішного подолання бідності, забезпечення стабільного розвитку та розбудови демократичного суспільства. Програма розвитку ООН працювала пліч-о-пліч з Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту з 1999 року для забезпечення гендерної рівності в Україні. І ми дякуємо уряду України за те, що він розуміє гендерну політику, намагається подолати проблеми.

Впродовж останніх років було зроблено багато кроків уперед, особливо з законодавчої точки зору, задля розбудови системи гендерної рівності в Україні. Але і досі Україна зіштовхується із проблемами, коли мова заходить про досягнення гендерної рівності. І деякі гендерні проблеми і досі не позбавлені гостроти.

Як вже зазначив пан голова Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, коли ми говоримо про гендерну рівність, ми одразу думаємо про становище жінок та їхні права, що, звичайно, справедливо. Але гендерна рівність – це набагато більше, ніж права жінок.

Важливо наголосити, що повсюдно визнані цілі та принципи гендерної рівності є не лише в інтересах жінок, а в інтересах всього людства. Гендерна рівність не стосується лише жінок, вона не пропагує виключно жіночі права, вона стосується в рівній мірі чоловіків й жінок та відносин між ними.

Зокрема, коли ми говоримо про просування гендерночутливої політики, важливо наголосити, що корені політики у гендерному аналізі ситуації. І тому вона принесе більше переваг як чоловікам, так і жінкам, роблячи їх зусилля більш ефективними.

Широко відомо, що жінки стикаються зі значними проблемами в Україні. Це і низький рівень участі жінок в урядових організаціях, у парламенті. Це і розрив між зарплатою чоловіків і жінок, і вразливість до гендерного насильства у сім'ї. Але, тим не менше, гендерний аналіз українського суспільства свідчить про загрозливу ситуацію з чоловіками, що може лише посилюватися фінансовою кризою.

Деяку статистику вже згадували попередні виступаючі, але я хочу зазначити ще деякі факти: безробіття чоловіків зростає швидше, ніж жіноче; тюрми переповнені людьми, і 90 відсотків з них – це чоловіки. Чоловіки частіше, ніж жінки, помирають від туберкульозу, алкоголізму та суїциду. Смертність чоловіків у шість разів вище, ніж жіноча. Майже 40 відсотків чоловіків не доживуть до пенсійного віку. Різниця, розрив між тривалістю життя жінок та чоловік зростає, і в 2009 році він складе 12,4 років.

Якщо ми подивимося на ситуацію у родині, то 57 відсотків чоловіків після розлучення перестають піклуватися про дітей. Ми розуміємо, що є специфічні проблеми у плані здоров'я та добробуту чоловіків у суспільстві, що може бути пов'язано з соціально запрограмованими гендерними ролями.

З точки зору розвитку політики можна багато чого зробити, щоби підтримати роль чоловіків як батьків, опікунів, вихователів та просувати образ мужнього чоловіка, який не обов'язково пов'язаний з небезпечним життям.

Приміром, шведські дослідження свідчать, що чоловіки, які знаходять час на піклування про дітей, живуть щасливіше і довше. Вони менше схильні до серцевих хвороб.

Ми з нетерпінням чекаємо результатів цієї зустрічі і хочемо зазначити, що ПРООН готова допомогти у визначенні підходів та застосуванні напрацювань інших країн, щоб вирішити проблему гендерної рівності в Україні. Дуже вам дякую.

Статус чоловіків в Україні: криза суспільної ролі чоловіків як один із чинників проблем їх становища

Проблематика цього «круглого столу» є актуальною для багатьох країн у світі, однак вона є особливою на часі в Україні, оскільки наша країна ще не пройшла шляху суспільних змін і становлення демократичного ладу. Фахівці, які запрошені для обговорення теми, будуть говорити про конкретні ділянки, де ця проблема проявляється особливо гостро у нашій країні. Я хочу звернутися до досвіду інших країн, де усвідомлення схожих проблем стало фундаментом для початку суспільного діалогу та пошуку шляхів їх вирішення чи мінімізації.

Хочу окремо зупинитися на одному з останніх досліджень, що були проведені у Литві компанією «SIC Market Research» у 2006 році. Тематика дослідження була сфокусованою на тому, як на статус чоловіків у цій країні вплинули зміни у суспільних відносинах, що відбуваються протягом останніх кількох десятиріч, і зокрема у сприйнятті традиційних «суто чоловічих» ролей у суспільних відносинах.

Результати опитування за темою «Криза чоловічої суспільної ролі у Литві» показують, що, незважаючи на останні зміни у сфері ґендерних стосунків, усвідомлення традиційних чоловічих ролей залишається домінуючим у суспільних відносинах у Литві. Серед цих ролей найбільш яскраво усвідомлюються такі: гетеросексуальність, економічна незалежність, спроможність «годувати» (бути годівником) у сім'ї, фізична сила, раціоналізм, особливий акцент на стосунках із протилежною статтю (особливе значення «сексуальних перемог», а також неможливість виконання роботи, що традиційно вважається жіночою). Відповідно до опитування, «нормальний чоловік» повинен бути спроможним заробляти гроші і захищати «свою жінку». Більшість чоловіків, як показав аналіз результатів, свідомо, або частіше підсвідомо, протестують проти такого прямолінійного розуміння чоловічої ролі, яка зводить їх до «машин до заробляння грошей», але за останній час до цих загально визнаних ролей у литовських чоловіків додалася лише одна: піклування про дітей. Респонденти зазначили, що чоловіки не тільки повинні підтримувати дітей фінансово, але й брати участь у їх вихованні.

Цікаво, що відповіді, які дали жінки на запитання анкети, мало відрізняються від відповідей чоловіків. Одна із відмінностей в тому, що жінки вважають, що «нормальні чоловіки» (формулювання опитування) повинні проявляти також ніжність і взаєморозуміння, тоді як чоловіки не вважають ці риси притаманними «нормальному чоловікові».

Ось які пріоритети щодо соціальних питань та системи пільг для чоловіків та жінок визначають литовські чоловіки:

- 30% чоловіків вважають, що існуюча система законодавства забезпечує рівність між статями; 10% вважають, що чинні закони більш сприятливі для чоловіків, а 5% вважають, що вони є більш сприятливими для жінок:

- 25% чоловіків вважають, що жінки мають більше пільг; 10% вважає, що таких пільг мають більше чоловіки;
- 11% чоловіків вважають, що для чоловіків у Литві важче знайти роботу.

Щодо сімейних стосунків, ось які погляди висловили литовські чоловіки у цьому опитуванні:

- Більше половини опитаних чоловіків сказали, що всі важливі рішення у сім'ї приймаються спільно подружжям; 23% відповіли, що чоловіки частіше приймають важливі рішення, а 18% вважають навпаки, що жінки частіше приймають такі рішення;
- Більше половини чоловіків вважають, що чоловіки отримують більшу заробітну плату, тоді як всього 6% опитаних чоловіків мають думку, що жінки заробляють більше;
- Задоволення від подружнього життя перебуває на досить високому рівні у Литві: 84% чоловіків відповіли, що вони задоволені своїм подружнім життям.

Щодо задоволення своєю роботою:

- 44% працюючих чоловіків задоволені або дуже задоволені своєю роботою, 34% менш задоволені, а 19% не задоволені; відсоток незадоволених є вищим у сільській місцевості і серед тих, хто старший 50 років;
- 52% опитаних працюючих чоловіків вважають, що їх заробітна платня повинна бути вищою;
- Половина опитаних працюючих чоловіків часто зазнають стресу і проходять через стресові ситуації на роботі; відсоток таких чоловіків особливо високий для тих, хто старший 50 років;
- 26% працюючих чоловіків вважають, що їх робота негативно впливає на сімейні стосунки, а також на стосунки із друзями та родичами (це, в основному, чоловіки з вікової категорії від 30 до 49 років, які проживають у містах);
- 62% працюючих чоловіків прагнули б проводити більше часу з сім'ями;

I, насамкінець, щодо традиційного образу «нормального чоловіка»:

- Респонденти опитування вважають, що «нормальний чоловік» - це, передусім чоловік, який заробляє гроші, може захистити «свою жінку», здатний виконувати «технічну» хатню роботу, забезпечує дітей і піклується про них. 12% литовських чоловіків вважають, що вони повністю відповідають цьому іміджу, а 65% вважає, що вони «майже повністю» відповідають йому. Лише 10% відповіли, що вони не відповідають такому іміджу.

Результати цього опитування у поєднанні із іншими результатами дослідження дозволяють зробити висновок, що усвідомлення традиційних соціальних ролей залишається у литовському суспільстві дуже стійким. Це заважає вирішувати цілий комплекс проблем, що стосується стану чоловіків у суспільстві, яке, відповідно до більшості досліджень у цій сфері, можна охарактеризувати як кризове. Кризовий стан проявляється у поведінкових аспектах. Так, чоловіки частіше вдаються до самогубства, зазнають серцевих нападів та страждають від інших серцево-судинних захворювань, мають нижчу тривалість життя. Ці питання у Литві, як і в нашій країні, часто залишаються вторинними, проблеми, пов'язані з суто чоловічими аспектами у соціальній та культурній сферах зазвичай «випадають» із поля зору фахівців.

Один із механізмів забезпечення уваги до таких питань у Литві – це діяльність офісу Уповноваженого з рівних можливостей. Одна із останніх ініціатив, до яких залучений цей офіс – це впровадження проекту «Сучасні чоловіки у розширеній Європі», який ви-

конується у партнерстві із офіційними організаціями, що представляють, окрім Литви, Данію, Ісландію та Мальту. Одне із головних завдань проекту – сприяти тому, щоб подружні стосунки стали більш тісними, такими, що фундаментально базуються на взаєморозумінні і спільному піклуванні про новонароджених дітей. Однак, як ми бачимо із результатів опитування, описаного вище, і, як ми вважаємо, є актуальним для України, одним із головних чинників, що впливають на становище чоловіків, є негативна стереотипізація суспільних ролей і жорстка незмінність їх усвідомлення і наслідування.

Сподіваємося, що наші фахівці заторкнуть у сьогоднішньому обговоренні і ці питання.

Олена БОНДАРЕНКО,
*голова підкомітету з міжнародно-правових
питань та гендерної політики
Комітету Верховної Ради з питань прав людини,
національних меншин і міжнаціональних відносин*

Шановний пане голово комітету, шановні колежанки і колеги!

Найперше хочу сердечно подякувати всім вам, хто підтримали ініціативу комітету, відгукнулися і взяли участь у сьогоднішньому нашому зібранні.

Насправді, вперше в історії українського парламенту і українського парламентаризму, смію заявити, ми говоримо на тему, присвячену становищу чоловіків в Україні.

І це не лише спосіб довести, що питання рівних можливостей – це питання, які стосуються обох статей. Це, насамперед, спосіб привернути увагу суспільства, влади, інформаційних засобів до великої низки проблем, яка, без перебільшення, сьогодні набула загальнонаціонального значення. Це спосіб згуртувати наші зусилля для захисту і підтримки прав українських чоловіків, від яких, безперечно, як і від жінок, залежить стан національної безпеки, сьогодення і майбутнє нашої країни.

Жодна декларація, ухвалена шанованими мною міжнародними організаціями, не скерована, на жаль, на захист чоловіків. А може, права чоловіків ні в чому і не порушуються, чи це не так?

Статистичні дані, які наводили вже мої колеги, говорять про те, що це так, але я детально не буду на цьому зупинятися, бо пані Елла Лібанова зробить це, я переконана, повніше і детальніше. Я лише хочу нагадати, що сьогодні чоловіки менше живуть, ніж жінки; чоловіків позбавляють, або обмежують у батьківських правах значно частіше, ніж жінок. Чоловіки пізніше йдуть на пенсію. Чоловіки за одні й ті самі злочини дістають більше покарання. Чоловіків примушують служити в армії – так, ще примушують, у нас контрактної армії немає.

Не можна сказати, що суспільство зовсім не звертає увагу на такі факти. Зайдіть, будь ласка, в Інтернет і наберіть одне слово: «чоловіки». І ви побачите, що веб-сторінки рясніють такими заголовками: «українські чоловіки вмирають», «чоловіки теж плачуть», «чоловіки – вмираючий вид», «чого бояться чоловіки» і навіть «чоловіки і динозаври: знайдіть відмінність».

Справді, у віковій групі від 40 до 49 років чоловіки вмирають у 3,5 рази частіше, ніж жінки.

Чоловіки передчасно помирають від зловживання алкоголем, травм, нещасних випадків і, так званих, «професійних хвороб». Загалом понад 70 тисяч чоловіків щороку вмирають, – тобто це населення невеличкого міста чи великого селища. Чоловіки віком від 25 до 64 років хворіють на рак удвічі частіше, ніж жінки. 89 відсотків хворих, які помирають від цирозу печінки – це чоловіки. На здоров'ї негативно відбиваються, безумовно, наслідки Чорнобильської катастрофи, високі темпи поширення ВІЛ-СНІДу, туберкульозу, статевих інфекцій, що, безумовно, позначається на репродуктивній функції чоловіків і впливає на психологічний стан. В Україні половина безплідних родин тому, що безплідні чоловіки в цих родинах. А водночас активно спортом займаються не більше десяти відсотків українських чоловіків.

Обертів набирає в контексті торгівлі людьми торгівля юнаками, хлопчиками і молодими чоловіками – це жебрацтво, це примусові сексуальні послуги, це рабство на різних роботах.

За лаштунками образу сильного, мужнього мачо нерідко ховаються невпевненість, страх і відчай. На думку психолога з Мюнхена доктора Даніеля Ріхтера, головними страхами чоловіка є, що кохана жінка його покине або відкине його залицання, тому що представниці сьогодні вже так званої «слабкої статі» стали значно незалежнішими, самостійнішими, часто є годувальницями родини і годувальницями своїх чоловіків. А чоловік може не мати великого кар'єрного успіху або втратив роботу, невпевнений у завтрашньому дні, не отримує належну оплату своєї праці.

Другий страх – що чоловік нічого не досягнув або не досягне в житті, бо професійний успіх для чоловіків важить надзвичайно багато. А тут – звільнення з роботи, закриття підприємства, і життя нібито зайшло в глухий кут.

Виявляється, чоловіки стали значно більше дивитися телевізор. Найбільше – молоді, віком від 20 до 44 років. І знаєте, чому? Бо вони намагаються відволіктися у такий спосіб від реального життя, де їм незатишно, а часом і розпачливо.

Отже ситуація, в якій перебувають українські чоловіки, є достатньо серйозною, але в чому причина такого стану справ? Причин багато, вони є комплексні і серйозні, і тому підходити до них треба серйозно і системно. Соціологи, психологи констатують, що чоловіки: перше – переоцінюють якість свого здоров'я; друге – соромляться визнати свою слабкість; третє – не вміють і не люблять просити про допомогу.

Сьогодні чоловіки зіткнулися з кризами, що аж ніяк не простіші за фінансово-економічну, про котру так багато говорять, на відміну від численних криз чоловіків, про які здебільшого всі мовчать. Одна з найсерйозніших, як мені здається – це криза батьківства. Батьківство – одна з основних чоловічих ідентичностей. Що означає криза батьківства для чоловіка, як впливає на його суб'єктивний психологічний стан, на його добробут, причому не взагалі, а на певних стадіях його життєвого шляху? І чи існує криза батьківства глобальна, якщо так, то в чому вона полягає?

За даними всесвітнього дослідження цінностей, незважаючи на зростання кількості розлучень, позашлюбних стосунків, неповних родин, громадяни постіндустріальних країн зовсім не підтримують ідею відмирання шлюбу як інституції, сім'ї як інституції.

Водночас, і це стосується також України, – безбачченківство, часта відсутність батька в родині, незначність і духовна бідність батьківських контактів з дітьми. Часом ці контакти зводяться до формальних на рівні запитань: «Ти сьогодні їв (чи їла)?» «Ти уроки зробив (чи зробила)?» «Що в школі?» «Ти тепло вдягнувся?» «Коли повернешся?» І на тому спілкування завершується. Дитина ж прагне тепла, розуміння, ширих і доброзичливих розмов.

Поширене явище – невміння батьків здійснювати виховні функції й догляд, особливо за маленькими дітьми. Майже третину українських дітей виховують самотні матері, діти не відчують присутності й турботи батька у своєму житті.

Ми знаємо, що після розлучення до 97 відсотків дітей залишається з мамами, а з батьком – лише у випадку, коли мама відмовляється. Хоча і в Конституції, і в інших законодавчих актах декларуються рівні права батьків на участь у вихованні дитини.

Отже, криза батьківства – глобальна, але це не криза у звичному розумінні слова. Це складова тривалого процесу переусвідомлення звичного ґендерного порядку, який слід вивчати з огляду на міждисциплінарну і мікросоціальну перспективу. Це ставить нові завдання перед багатьма сферами суспільного життя і, безумовно, на першому плані – завдання педагогіки. Норми 21 статті Закону України «Про забезпечення рівних прав

та можливостей жінок і чоловіків» щодо підготовки і видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка, стосуються не лише того, щоби мама припинила нарешті мити раму, коли тато продовжує читати газету, а й того, щоби роль батька, особливо в ранній соціалізації, не обмежувалася традиційними зображеннями, ролями і статусами.

У зв'язку з цим хочу просити своїх колег-депутатів із Комітету з питань освіти і науки звернути увагу на проблему контролю виконання згаданого закону саме у сфері освіти і науки.

Водночас навчання, погодьмося, потребують і дорослі чоловіки. З досліджень відомо, що багато батьків відчують свою недостатню, якби сказала, компетентність і прагнуть допомоги. Для цього потрібен фаховий підхід, який зможуть забезпечити підготовлені психологи і соціальні працівники. Вкрай потрібні консультації для безробітних і соціально неблагополучних батьків, і в нагоді тут може бути, скажімо, телебачення, громадські організації, котрі – й за це я їм щиро вдячна – намагаються зрушити цю гору з місця. Але вже настав час, коли всі органи виконавчої влади, які мають у своїх структурах психологів і соціальних працівників, мають розробляти і впроваджувати програми, курси, консультації з цієї проблеми.

Особливу увагу в розробці та впровадженні таких програм, на мою думку, слід приділити правоохоронним органам, структурне насильство в яких має надзвичайно сильний вплив на тих, хто там працює, формуючи і переносючи відповідне ставлення зі служби додому, в сім'ю, на родинні стосунки. Названі заходи можуть бути добрим підґрунтям для вирішення комплексної проблеми – це проблема протидії ґендерному насильству. На часі вживати всіх заходів, аби концепцію «чоловік, який кривдить», замінити на концепцію «чоловік, який протидіє насильству і кривдництву».

Не випадково під час пан-європейської кампанії боротьби з насильством проти жінок, включно з насильством у сім'ї, в ході якої я представляла її парламентський вимір в Україні, – наголошувалося на необхідності створення групи чоловіків-членів парламенту, які взяли б на себе зобов'язання протидіяти насильству проти жінок. Так само – у виконавчій владі, також – стосовно неформальних лідерів суспільства – митців, спортсменів, журналістів тощо. Такі рольові моделі, які можуть створити відомі в суспільстві чоловіки, будуть, на мій погляд, кращими і ефективнішими, ніж багато інших. Адже це питання не можна вирішити виключно законодавчим шляхом – це питання сумління і совісті кожного. І я вірю, що такі ініціативи з'являться найближчим часом. А сьогоднішня наша розмова цьому сприятиме. Принагідно хочу повідомити, що до такої співпраці вже нині готовий долучитися заступник Голови Верховної Ради Микола Томенко.

Проте ми не можемо сподіватися лише на механізм позитивних рольових моделей. Разом з тим маємо думати про вдосконалення існуючих механізмів протидії ґендерному насильству.

Сьогодні є чимало напрацювань, покликаних створити нову якість Закону «Про попередження насильства в сім'ї», усунути прорахунки й розбалансованості, заповнивши лакуни, які досі в ньому існують. І в цьому залі присутні люди, готові спільно з нашим підкомітетом займатися змінами до закону чи підготовкою нового закону.

Тема здоров'я взагалі й чоловіків зокрема сьогодні є дуже болючою. І проблему здоров'я чоловіків ми не можемо розглядати у відриві від контексту системи охорони здоров'я в цілому. Не хочу говорити про якісь речі мало реальні чи дуже складні. Проте не могу не зупинитися на певних початкових кроках, які сьогодні, мені видається, зробити можна.

Це стосується, насамперед, попередження проблем зі здоров'ям, виховання здорового способу життя – я би сказала, моди на здорове життя, поваги до такого способу життя у чоловіків і хлопців.

Реклама тютюнових і алкогольних виробів – пряма, а тепер хоча би й опосередкована – продовжує широко впливати на свідомість і, що страшно, на підсвідомість – і малих, і дорослих. Певні обмеження, введені останнім часом, надзвичайно важливі й корисні, але вони, на жаль, не вирішують проблему суттєво.

Безумовно, я свідома того, що ми не можемо найближчим часом позбавити суспільство повністю цих згубних звичок, тому хочу говорити про певні реальні кроки. Наприклад, про так звані «податки на гріхи», які існують у багатьох країнах і навіть у нашої сусідки – Польщі. Це, скажімо, збільшення податків на спеціальні товари, які впливають на здоров'я, і визначення пропорцій цих податків для спеціальних цілей, зокрема – цільові податки для створення і підтримки програм просування здоров'я.

Підвищення податків на алкоголь не може впливати значною мірою на доходи. Водночас економісти погоджуються, що навіть невелике коливання ціни впливає на споживання: п'ють менше, меншає проблем, пов'язаних зі споживанням алкоголю, коли ціни на алкоголь піднімаються.

Отже, це зменшує захворюваність, смертність від алкоголю, пропагуються соціальні заходи для помірних та важких пияків. А відповідно – зменшується кількість зґвалтувань, пограбувань, насильства проти членів родини, епізодів сексуально неприйнятної поведінки, пошкодження власності, залучення до насильства. І ці ефекти, як виявляється, найсильніші для осіб віком до 21 року, що є, на моє переконання, дуже важливим.

Із впровадженням таких цільових податків потік коштів, які отримують внаслідок їх введення, відокремлюється від основного бюджету, ресурси генеруються з метою використання їх за допомогою спеціальних заходів і програм. І це може бути вагомим інструментом для політики контролю за споживанням тютюну та алкоголю і просуванням здорового способу життя. Нагадаю, що парламентські слухання 21 листопада 2006 року констатували, що надзвичайно гострими є проблеми, я цитую: «зниження рівня психологічного та фізичного насильства у житті чоловіків, захист їхнього здоров'я, боротьби зі шкідливими звичками, що негативно впливають на якість життя і здоров'я.»

Нагальна потреба – реформування української армії. В тому числі – з позиції захисту прав чоловіків. Дідівщина, пов'язані з нею спроби самогубства призводять до моральних і фізичних травм молодих чоловіків. Тому служба за контрактом – це не чиясь добре побажання (ви, напевне, пам'ятаєте, що навіть частина нашої влади негативно сприйняла ініціативу Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко стосовно контрактної армії) – це нагальна необхідність.

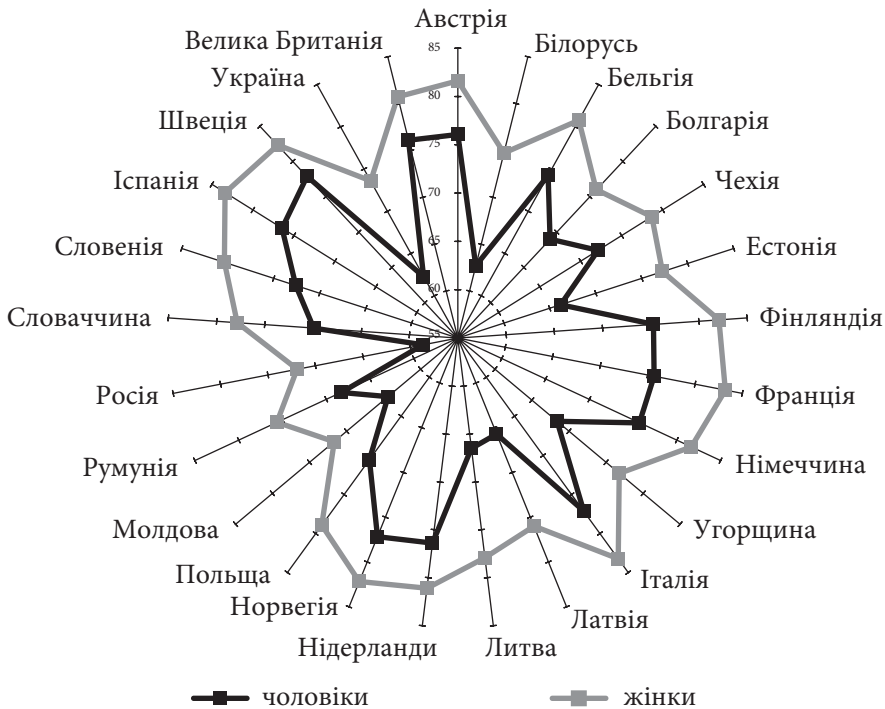
Рекомендаціями, затвердженими за підсумками вже згаданих парламентських слухань, було запропоновано Міністерству охорони здоров'я забезпечити реалізацію положень державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року», затвердженої відповідною постановою Кабінету Міністрів. Хочу звернутися до представників Комітету з питань охорони здоров'я, сподіваюся, тут присутні, з проханням також узяти на контроль виконання цієї програми.

Як діяти далі? Звичайно, ми не в змозі в межах сьогоднішніх слухань охопити всі питання, які стосуються становища чоловіків. Але, на щастя, ми почали їх обговорювати. Ми розпочали діалог, який, переконана, буде плідним і корисним. Тож бажаю шановному зібранню успішної роботи.

Елла ЛІБАНОВА,
 Директор Інституту демографії та соціальних досліджень
 Національної академії наук України,
 академік НАН України

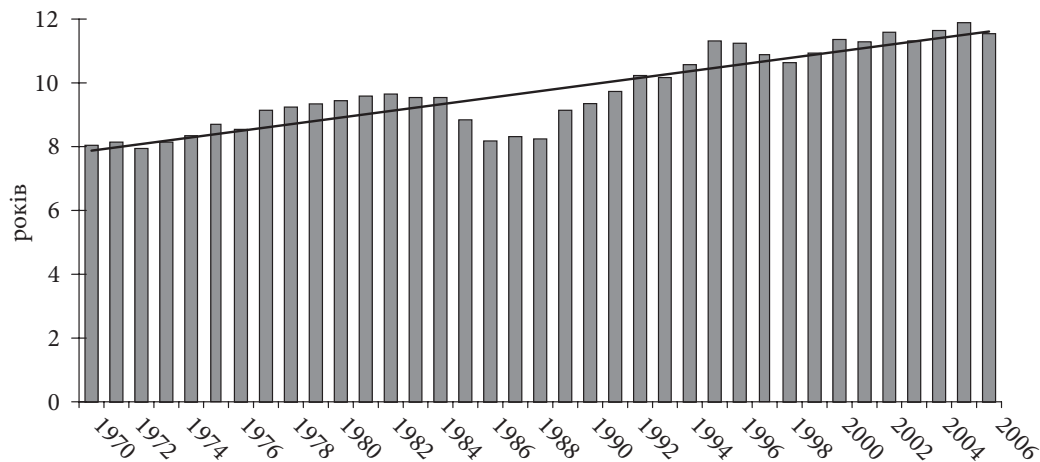
Шановні колеги, від мене як від демографа, зрозуміло, очікують ґрунтовної демографічної лекції. І, власне кажучи, демографи вже років так 50 б'ють в набат і говорять про вразливість чоловіків, оскільки ми ретельно відстежуємо всі характеристики чоловічої надсмертності, аналізуємо їх за різними віковими групами, за місцем проживання, і спостерігаємо динаміку. Взагалі-то, практично в усьому світі чоловіки вмирають раніше за жінок, це не українська особливість.

Середня очікувана тривалість життя при народженні, років

На загальноєвропейському тлі в цілому доволі високої надсмертності чоловіків, різниця в тривалості життя при народженні жінок і чоловіків в Україні – 11,9 року – приблизно відповідає стандартам СНД (11,3 року) та більшості інших країн, що раніше входили до складу СРСР (в Росії – 13,4 року, в Білорусі – 12,2 року, в Литві – 12,0 років, в Естонії – 10,9 року в Латвії – 11,2 року) і значно перевищує аналоги економічно розвинених країн (в Ісландії – 4,1 року, в Швеції – 4,3 року, у Великій Британії – 4,4 року, в Греції – 4,8 року). Але в економічно розвинених країнах різниця в тривалості життя становить 3-5 років.

Гендерна різниця середньої очікуваної тривалості життя

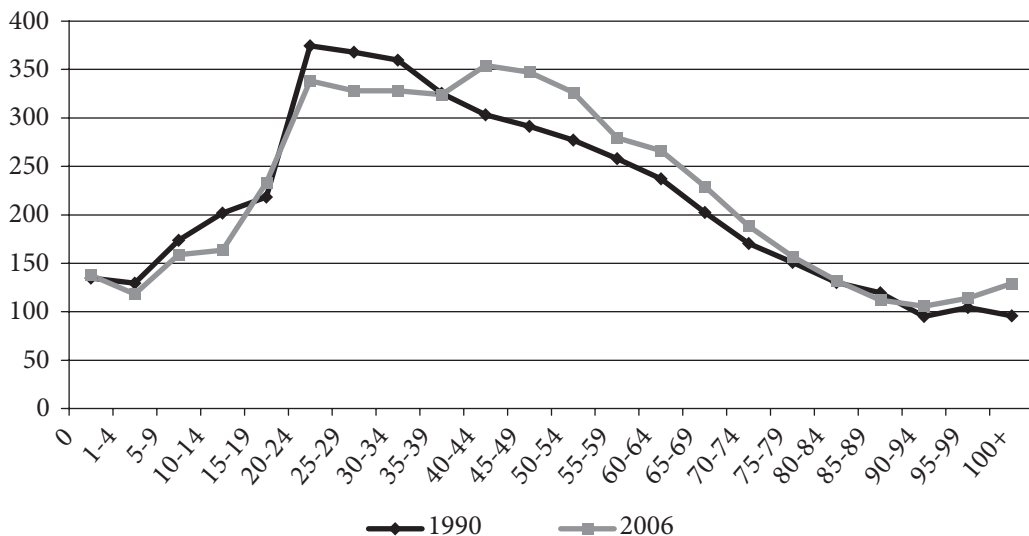

До того ж, на відміну від розвинених країн, у нас ця різниця помітно зростає. Якщо, скажімо, у 70-х роках вона становила 8 років, у 80-90-их – 9,5, то сьогодні 12, і це один з найвищих у світі показників чоловічої надсмертності (вище він тільки в Росії). Ще більшою, про це говорив пан Томенко, є різниця між тривалістю життя чоловіків та жінок у сільській місцевості.

Біологи пояснюють суто статевими ознаками приблизно 2-3 роки різниці, решта – це наслідок дії соціальних та економічних чинників, тобто тих, які цілком піддаються регулюванню з боку суспільства або окремої особистості.

Основний внесок у формування такого розриву належить надсмертності чоловіків найбільш активного віку – 20-54 роки, коли чоловіки вмирають у середньому майже в 3,5 разу частіше за своїх однолітків-жінок.

Індекси надсмертності чоловіків, %

І до початку, і після припинення активної економічної діяльності індекси надсмертності є значно нижчими, а після 65 років різниця у смертності чоловіків та жінок України стає такою ж, як і в усіх економічно розвинених країнах. У найстарших вікових групах (після 75 років), хоча очікувана тривалість життя жінок є вищою, ніж чоловіків, різниця (1,7 року) значно менша ніж, наприклад, в Австрії (2,3 року) чи Канаді (2,7 року).

Аналіз динаміки гендерних розбіжностей у смертності населення України доводить поступове зміщення періоду найвищої надсмертності чоловіків з 20-34 років у 1990 році до 35-49 у 2004. Фактично йдеться про те ж саме покоління, яке постарішало на 14 років.

Отже, надсмертність чоловіків в Україні є результатом, по-перше, більшого поширення зайнятості у шкідливих та небезпечних умовах праці, а по-друге, тієї диференціації способу життя, яка виявляється саме у цьому віці. Йдеться передусім про зловживання алкоголем та паління. Не можна забувати і про вищу суїцидальність представників «сильної статі» в Україні.

Хочу зупинитися передусім на чинниках економічного характеру. Висока зайнятість на роботах із шкідливими та небезпечними умовами, передовсім у гірничодобуванні, металургії та сільському господарстві, більшою мірою поширена серед чоловіків. У сільському господарстві підвищений травматизм характерний головним чином для механізаторів, якими переважно працюють чоловіки.

**Кількість працівників, які працюють в умовах,
що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, станом на 31 грудня 2007 р.**

	Жінки, тис. осіб	Чоловіки, тис. осіб	Співвідношення чоловіків та жінок, %
Всього	355,6	1 512,1	425,2
Сільське господарство	17,2	56,7	329,6
Добувна промисловість	39,0	347,5	891,0
з них видобування кам'яного, бурого вугілля і торфу	38,6	238,6	618,1
Обробна промисловість	202,7	649,8	320,6
з них:			
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	8,7	31,3	359,7
хімічне виробництво	20,4	52,6	257,8
виробництво гумових та пластмасових виробів	6,1	16,9	277
металургія та оброблення металу	58,2	228,3	392,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	42,0	164,1	390,7
Будівництво	7,9	95,1	1203,8
Транспорт та зв'язок	31,4	198,9	633,4

Взагалі, зайнятість у таких умовах має бути поступово викоренена – і в цьому напрямі розвивається законодавство більшості розвинених країн: і роботодавці, і наймані працівники стимулюються саме до цього. Проте, в Україні (як і в Росії та Білорусі) наймані

працівники, по суті, навпаки – мотивуються до роботи у шкідливих умовах. Зокрема, цьому сприяє дострокове набуття пенсійних прав – на 5 або 10 років раніше, тобто у 50-55 років для чоловіків і 45-50 років у жінок¹. У поєднанні з можливістю продовжувати роботу і після набуття пенсійних прав, отримуючи і пенсію, і заробітну плату, це спонукає багатьох орієнтуватися саме на таку зайнятість. Безперечно, даються взнаки і реально існуючі обмеження попиту на робочу силу на регіональних ринках праці, і доволі конкурентна заробітна плата саме на цих робочих місцях.

Даються взнаки також і гендерні особливості трудової еміграції. Чоловіки переважно працюють за кордоном у будівництві (67% чоловіків) і сільському господарстві, тобто в галузях із значно вищим ризиком нещасного випадку, трудового каліцтва і професійного захворювання. Жінки ж працюють здебільшого в якості домашньої прислуги, в торгівлі, в ресторанах.

Але все ж таки значно важливішими, з моєї точки зору, є соціально-психологічні особливості.

Ми увійшли в третє тисячоліття з уявленнями про роль і функції чоловіків сторічної давнини. Стереотипи покладають саме на чоловіка функції головного, а часто єдиного годувальника родини, беззаперечного глави сім'ї, який має право вирішувати все у своїй родині. Але в більшості випадків цього вже нема. І тим самим, як це не парадоксально, ми закладаємо підґрунтя для психологічної вразливості чоловіка. Тому що коли він в реальності бачить, що не справляється із зазначеними функціями, то починає вважати себе невдахою. Хоча насправді це не він є невдахою, а наше суспільство, абсолютно не рахуючись із тими зрушеннями, які спричинила жіноча емансипація і взагалі прогрес у широкому розумінні цього слова, очікує невідомо чого від цього чоловіка. І закладається все це з дитинства. Ну згадайте: «Не плач, синку, ти ж не дівчисько!». Ми формуємо настанову, що хлопчик – а потім і дорослий чоловік – не має плакати, не має жалітися, не має звертатися до суспільства або до когось іншого по допомогу.

Але ж не можна нехтувати висновками психологів про недоцільність і небезпечність такої поведінки.

Розглянемо типовий приклад – безробіття. Що робить жінка? Частіше за все вона звертається до служби зайнятості. І саме тому, хоча рівень безробіття, визначений за методологією МОП, в Україні завжди був нижче серед жінок, у складі зареєстрованих у центрах зайнятості завжди домінували жінки. Звернення до центру зайнятості є передумовою отримання психологічної допомоги, перенавчання, участі в громадських роботах тощо. Все це розвантажує жінку психологічно і забезпечує бодай невелике зростання її конкурентоспроможності на ринку праці. Чоловіки, не звертаючись до служб зайнятості, позбавляють себе такої допомоги і неминуче отримують дуже серйозний психологічний удар.

Подивімося на інше. Хто домінує сьогодні серед глядачів будь-якого культурного заходу? Практично завжди жінки. Виняток становлять хіба що спортивні змагання, зокрема футбол та хокей. Отримана в результаті позитивна емоційна реакція і психологічне розвантаження дає змогу запобігти депресії або швидше її подолати.

Ще один доволі типовий приклад – розлучення. По-перше, практично завжди дитина залишається жити з матір'ю, що певною мірою запобігає самотності. По-друге, у спілкуванні зі своїми «колежанками» по «цеху колишніх дружин» жінка отримує певну психологічну допомогу, починає відвідувати якісь заклади, іде на якісь курси, починає щось

¹ На відміну від цієї практики законодавство більшості європейських країн жорстко обмежує максимальну можливість роботи у шкідливих та небезпечних умовах з метою запобігання нанесення значної шкоди здоров'ю.

вивчати, принаймні, вишивати або в'язати. Жінка має заняття крім роботи, і її емоційний фон більш сприятливий, ніж за таких самих умов у чоловіка.

Сьогодні можна говорити про вищі ризики розвитку депресії саме у чоловіків. І що в результаті? Два найбільш гострих, але водночас і типових, наслідки: алкоголізм і суїцид. І серед алкоголіків, і серед самогубців переважають чоловіки. Це, безперечно, крайнощі. Але і менш вражаючі наслідки пов'язані зі стресами, що провокує прискорений розвиток багатьох захворювань. А з огляду на значно менш відповідальне ставлення до свого здоров'я і до передчасної смерті чоловіків.

Фінансово-економічна криза і пов'язані з нею випадки банкрутства, зниження доходів, зокрема заробітної плати, неможливість погашення боргів, безробіття неминуче спричинять посилення психологічних стресів з усіма наслідками цього процесу.

Але не варто очікувати однакової наслідків депресії чоловіків, які належать до різних соціальних шарів. Найбільш гострою буде реакція тих, хто упродовж тривалого часу ледь зводить кінці з кінцями, а через кризу ще й втрачає роботу або отримує меншу зарплату. Маючи великий досвід досліджень і проблем бідності, і проблем демографії, мушу довіряти своїй інтуїції, яка переконує мене в тому, що Україні сьогодні загрожує люмпенізація доволі широких верств суспільства. Якщо це відбудеться, то сьогоднішні пікети і наметові містечка на Хрещатику видаватимуться нам дитячим пікніком. Це не буде Майдан за демократію, а це буде Майдан за подачки. Верховна Рада не зможе прийняти жодного антикризового закону, оскільки населення, яке і так має високі очікування державної допомоги, вимагатиме виключно чергових соціальних подачок – тобто, сяде на своєрідну наркотичну голку. Безперечно, необхідна систематична і послідовна роз'яснювальна робота – і щодо джерел формування соціальних трансфертів, і щодо ролі заробітної плати, і щодо власної відповідальності.

Друге. Сьогодні спостерігається певне обмеження прав жінок у сфері зайнятості – про це свідчить і гендерне співвідношення заробітних плат (75% за 2008 рік), і значно менше представництво жінок на верхніх щаблях влади, бізнесу, науки тощо всупереч вищому рівню освіти українських жінок порівняно з чоловіками. Інакше кажучи, статус не відповідає професійно-освітній підготовці. Я абсолютно переконана в тому, що значною мірою це обумовлене побудовою системи соціального захисту материнства й дитинства за реаліями XVIII сторіччя. Ми надаємо жінці можливість, а фактично примушуємо її (через руйнацію системи дитячих дошкільних установ) три роки не працювати, доглядаючи дитину. Сьогодні вже говорили про можливість користатися цією відпусткою і батькам, хоча вони це своє право ігнорують. Даруйте, але в Скандинавії трошки по-іншому. Там чоловік зобов'язаний взяти частину відпустки і доглядати за дитиною. Ми маємо забезпечити можливість кожній жінці вирішувати, чого вона прагне – самостійно доглядати дитину чи повернутися до роботи.

Третє. Відпустки по догляду за хворою дитиною, тривалість і кількість яких упродовж року не нормується. Роботодавці не хочуть наймати молодих жінок через побоювання, що молода мати півроку буде сидіти з хворою дитиною вдома.

Формування ефективної системи соціального захисту жінок – безперечно, складне завдання, і ніхто не дасть готових рецептів. Але, на мій погляд, варто аналізувати досвід цивілізованих країн, адаптувати його з урахуванням специфіки української ментальності і нашої бідності і застосовувати його. Ну, не такі ж ми вже недбалі і недолугі, щоби не можна було цього зробити.

Четверте. Деякі кроки щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві, до того ж дуже важливі, вже зроблені. Передовсім я маю на увазі заборону

паління і вживання алкоголю. Думаю тепер варто вимагати адекватного реагування від Міністерства внутрішніх справ, за необхідності можна внести відповідні корективи у визначення, наприклад, громадського місця. Але має бути постійна протидія палінню в громадських закладах і громадських місцях, вживанню алкоголю там, де це не передбачено, продажу алкогольних напоїв особам до 21 року. До речі, сьогодні все частіше і все раніше починають палити і вживати алкоголь жінки – це сприятиме гендерній різниці у смертності, але, думаю, не так, як потрібно.

Пр'яте. Ми маємо робити все можливе, для того, щоби маленький хлопчик розумів себе як істоту, цілком рівною з дівчинкою, для того щоб він не вважав принизливим звернення по допомогу і її отримання. Закритість і прагнення переживати всі труднощі у собі не є ознакою справжнього чоловіка.

Ну і нарешті, останнє, але імовірно найважливіше – це формування суспільної ідеології, де пануватимуть принципи справедливості, рівності, допомоги нужденним, соціальної інтеграції. Після відходу від принципів комуністичної ідеології ми взагалі відкинули тези рівності та справедливості. Ми не сприйняли і тезу західних демократій щодо рівності стартових можливостей, свободи прийняття рішення і відповідальності за нього. Але ж не може розвиватися суспільство, в якому основним пріоритетом є економічна доцільність. Суспільну ідеологію необхідно цілеспрямовано формувати, починаючи принаймні зі школи.

Дякую за увагу.

Борис ВОРНИК,
заступник директора
Фонду народонаселення ООН (UNFPA) по Україні,
д.мед.н., професор,
Заслужений лікар України

Ризикована поведінка та стан здоров'я чоловіків

«Ризикована поведінка» – термін, який зустрічається як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі і який не можна вважати новим. Ризикована поведінка несе в собі психологічні, медичні, соціальні та юридичні складові. Це поведінка, яка не відображає відповідального ставлення людини до свого життя, здоров'я, вчинків та дій. Вона може серйозно зашкодити здоров'ю та стати причиною смерті.

Ризикована поведінка чоловіків може мати негативні наслідки по відношенню до соматичного (фізичного), психічного, репродуктивного та сексуального здоров'я самих чоловіків, членів їхньої родини та суспільства в цілому. Слід зазначити, що ризикована поведінка може мати свідомий та несвідомий характер. Набагато важче піддаються корекції ті випадки ризикованої поведінки, коли людина свідомо шкодить власному здоров'ю. Можна виділити наступні складові (типи) ризикованої поведінки чоловіків по відношенню до власного здоров'я та можливі їх наслідки (таблиця 1):

Таблиця 1

**Складові (типи) ризикованої поведінки чоловіків
по відношенню до власного здоров'я та можливі їх наслідки**

№	Тип ризикованої поведінки чоловіків	Можливі наслідки ризикованої поведінки
1	Паління цигарок	Рак легенів (доведений прямий кореляційний зв'язок); хвороби серцево-судинної та дихальної систем (в т.ч. – хронічні обструктивні захворювання легенів), психологічна залежність
2	Вживання алкоголю	Алкоголізм (симптомокомплекс), цироз печінки, хвороби серцево-судинної та травної систем, травми, отруєння, нещасні випадки, кримінальна злочинність
3	Вживання наркотичних речовин	Фізична та психологічна залежність, травми та нещасні випадки, кримінальна злочинність, ВІЛ-інфекція та СНІД, інші інфекції з парентеральним шляхом передачі (вірусні гепатити В та С)
4	Безладне статеве життя і сексуальні стосунки без використання презервативів	Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), ВІЛ-інфекція та СНІД, небажана вагітність у партнерки (аборт та його можливі ускладнення – як наслідок небажаної вагітності)
5	Власне ризикована поведінка та небезпечні умови праці	Травми, отруєння та нещасні випадки

6	Стресові ситуації	Дезадаптація, синдроми хронічної втоми та «робочого вигорання», неврози, патологія органів та систем організму
7	Малорухомий спосіб життя, нехтування фізичними вправами	Ожиріння, хвороби серцево-судинної системи

Вище наведені лише основні типи ризикованої поведінки чоловіків в Україні, що стають причиною більшості випадків захворюваності та смертності. Найбільш вражаючим є той факт, що чоловіки працездатного віку, які мають найвищий інтелектуальний, трудовий, фізичний та репродуктивний потенціал, найбільше страждають від власної ризикованої поведінки, яка має головним чином свідомий характер.

Якщо проаналізувати причини смертності в загальній популяції українських чоловіків, без диференціації на працездатний та непрацездатний вік, то перше місце серед цих причин впевнено займає патологія серцево-судинної системи, а саме гострі порушення коронарного та мозкового кровообігу, тромбози та емболії. Серед всіх померлих від гострих порушень мозкового кровообігу (інсульт) чоловіки складають 66%, від гострих порушень коронарного кровообігу (інфаркт) – 79%. Друге місце серед причин смертності в загальній популяції чоловіків займають новоутворення, причому чоловіків на ці недуги хворіє та помирає на 40% більше, ніж жінок. За локалізацією новоутворень серед чоловіків провідне місце займає рак легенів, який має доведений кореляційний зв'язок з палінням цигарок. Третє місце серед причин смертності в загальній популяції українських чоловіків займає сукупна група отруень, травм та нещасних випадків. Але саме ця група займає перше місце серед причин смертності чоловіків віком від 1 до 40 років і друге місце – віком від 25 до 64 років. Отруєння, травми та нещасні випадки забирають щороку з життя більше 80 тисяч чоловіків працездатного віку і становлять величезну демографічну загрозу для України. В цій групі перше місце займають отруєння, 70% з яких є алкогольними, друге – самогубства (80% серед всіх самогубців – чоловіки працездатного віку), третє – виробничі та побутові травми та ушкодження (без ДТП), четверте – ДТП (виділені у окрему підгрупу, оскільки мають виключне епідеміологічне значення для України), п'яте – навмисні вбивства, шосте – утоплення (2005 рік).

Ось лише деякі цифри, які свідчать про катастрофічні наслідки ризикованої поведінки чоловіків по відношенню до власного здоров'я. Україна займає 7 місце в світі за поширеністю паління в загальній популяції, при цьому в Україні палять 67% чоловіків віком від 15 років. Серед всіх ВІЛ-інфікованих в Україні біля 60% – чоловіки, хоча в останнє десятиріччя фахівці говорять про «фемінізацію» ВІЛ-епідемії в Україні (відбувається трансмісія вірусу через гетеросексуальні контакти, тобто чоловіки заражають своїх партнерок). Біля 11% подружніх пар в Україні не можуть мати дитину і в половині випадків безплідним є чоловік. Кожний п'ятий чоловік протягом життя хворів на інфекцію, що передається статевим шляхом.

Отже, ризикована поведінка чоловіків становить суттєву загрозу безпеці України з огляду на негативний вплив на стан здоров'я чоловіків, високі показники захворюваності та смертності в працездатному віці, а тому повинна коригуватись системно. Будь-яка негативна поведінка (в тому числі ризикована) може коригуватись комплексом заходів «Інформація – Навчання – Комунікація», який або нівелює старі негативні, або підсилює вже існуючі позитивні, або формує нові позитивні поведінкові стереотипи. Таким чином, всі підходи до профілактики ризикованої поведінки українських чоловіків можуть бути умовно віднесені до трьох блоків: інформаційного, навчального та комунікативного.

Інформаційний блок передбачає:

1. Перегляд законодавства щодо заборони пропаганди ризикованої поведінки у засобах масової інформації (ЗМІ), особливо серед молоді.
2. Перегляд законодавства щодо реклами (алкоголь, тютюн).
3. Контроль за дотриманням законодавства, особливо з боку громадських організацій.
4. Законодавче забезпечення формування у населення навичок здорового способу життя через впровадження обов'язкових програм для навчальних закладів, ЗМІ, проведення інформаційних кампаній тощо.

Навчальний блок передбачає:

1. Розробка та впровадження сучасних навчальних курсів для студентської та учнівської аудиторії щодо попередження ризикованої поведінки.
2. Підготовка інформаційних матеріалів, електронних ресурсів, телевізійних і радіо-програм.
3. Навчання окремих цільових категорій: військових, правоохоронців, працівників інших відомчих структур.

Комунікативний блок передбачає:

1. Організація «гарячих» телефонних ліній, інтернет-форумів, можливість «зворотного зв'язку».
2. Робота в громадах, ширше залучення недержавних організацій для впливу на зміну поведінки серед чоловіків, і т. і.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, близько 55% випадків смертності в працездатному віці можна попередити. Саме профілактика ризикованої поведінки серед чоловіків, яка починається ще в дитячому віці, здатна вирішити це завдання на системному рівні.

Репродуктивне здоров'я чоловіків

На Міжнародній Конференції з питань народонаселення та розвитку (МКНР), що проходила в Каїрі з 5 по 13 вересня 1994 року, було прийняте наступне визначення репродуктивного здоров'я: «Це стан повного фізичного, психічного та соціального добробуту в усьому, що стосується репродуктивної системи, її функцій та процесів, а не просто відсутність захворювань або розладів репродуктивної системи». Була акцентована важливість психічних та соціальних детермінант в понятті репродуктивного здоров'я, а також необхідність зосередження на індивідуальних потребах кожної людини, пов'язаних з охороною репродуктивного здоров'я.

Питання репродуктивного здоров'я чоловіків нерозривно пов'язані з питаннями репродуктивного здоров'я жінок і характеризуються здатністю чоловіка зачати здорових дітей і визначити їхню кількість та час народження. Репродуктивне здоров'я чоловіків визначається різними факторами: медичними, соціальними, психологічними та поведінковими, релігійними, традиційними, демографічними, гендерними, професійними, правовими, інформаційними тощо, тому проблемами охорони репродуктивного здоров'я чоловіків повинні опікуватись різні фахівці та служби, а не тільки медики.

На рис.1 охарактеризоване поняття «Репродуктивне здоров'я чоловіків».

Рис.1. Характеристика поняття «Репродуктивне здоров'я чоловіків»

Серед медичних проблем репродуктивного здоров'я чоловіків в Україні слід відмітити наступні: висока поширеність інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), в тому числі ВІЛ-інфекції, висока поширеність запальних захворювань сечостатевої системи (уретрит, простатит, епідидиміт), недостатня участь чоловіків в питаннях планування сім'ї та низьке використання сучасних контрацептивних засобів, зокрема, презервативів, високий рівень чоловічого безпліддя, висока поширеність психосоматичних розладів та так званих «хвороб цивілізації», що чинять негативний вплив на функції статевої системи чоловіка і обумовлюють дисгармонію в інтимному житті. Всі ці явища є взаємообумовленими та пов'язаними між собою.

За різними даними, від 6 до 15% всіх подружніх пар в Україні є безплідними. Традиційно, жінки несли на собі весь «тягар вини» в безплідному шлюбі, натомість питома вага чоловічого фактору безпліддя становить близько 50%, а це наслідок перерахованих вище захворювань, паління, алкоголізму, вживання наркотичних та психоактивних речовин, впливу шкідливих факторів довкілля. На жаль, в Україні зростає поширеність безпліддя.

Демографічна складова проблем репродуктивного здоров'я чоловіків в Україні полягає в скороченні кількості чоловіків через їхню надсмертність у репродуктивному віці. Саме в працездатному віці, на який припадає найвищий репродуктивний потенціал чоловіка, спостерігається найвищий рівень смертності від травм, отруєнь, самогубств, вбивств та нещасних випадків, – разом із високою захворюваністю на серцево-судинну патологію та новоутворення. Результатами таких негативних явищ є зниження репродуктивного потенціалу нації, гендерний дисбаланс, неповні сім'ї.

Психологічні та поведінкові складові проблеми репродуктивного здоров'я чоловіків в Україні визначаються, насамперед, ризикованою поведінкою чоловіків по відношенню до власного здоров'я та життя (паління цигарок, вживання алкоголю, наркотичних та психоактивних речовин, безладне статеве життя без використання засобів захисту від ІПСШ та ВІЛ, робота в шкідливих та небезпечних умовах, малорухомий образ життя, нераціональне харчування). Окрім цього, більшість розладів статевого здоров'я мають в своїй основі не соматичну, а психогенну складову, що пов'язана з нервовим перевантаженням, стресами, недостатньою тривалістю сну.

Окремо слід зупинитись на інформаційних аспектах проблеми репродуктивного здоров'я. Сама тема репродуктивного здоров'я чоловіків була актуалізована нещодавно, що було пов'язано з погіршенням демографічної ситуації та зниженням репродуктивного потенціалу у ряді розвинених країн світу, а також впровадженням гендерних підходів в сфері народонаселення. В Україні ця тема стала актуальною тільки останні десять років, коли були проведені дослідження стану репродуктивного здоров'я українських чоловіків і була затверджена Державна Програма «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року». Тому не існує можливості ретельного дослідження причинно-наслідкових зв'язків у сфері репродуктивного здоров'я чоловіків; відсутня фактична база для обґрунтованої розробки програм з покращення репродуктивного здоров'я чоловіків. Серед популяції українських чоловіків має місце недостатня поінформованість щодо охорони репродуктивного здоров'я, лімітований доступ до відповідних консультативних послуг, низька обізнаність щодо репродуктивних прав, що свідчить про необхідність інформаційно-просвітницької роботи на різних рівнях: індивідуальному, сімейному, рівні громади, суспільства та держави.

Таким чином, можна запропонувати наступні рекомендації для покращення репродуктивного здоров'я чоловіків в Україні:

1. Забезпечення інфраструктурних та фінансових ресурсів для діяльності із збереження репродуктивного здоров'я чоловіків.
2. Комплексне дослідження здоров'я чоловіків із окремою увагою до репродуктивного здоров'я, а також регулярний моніторинг.
3. Аналіз причин чоловічого безпліддя, розробка методів його профілактики та лікування.
4. Розробка та впровадження національного плану дій з покращення репродуктивного здоров'я чоловіків на основі Державної Програми «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року».
5. Пропаганда сімейних цінностей та відповідних чоловічих рольових моделей.
6. Інформаційно-просвітницька робота з чоловіками із використанням технологій змін поведінки.
7. Залучення чоловіків до охорони власного репродуктивного здоров'я.
8. Повна заборона реклами та державний контроль обігу алкоголю та тютюну.

Катерина ЛЕВЧЕНКО,
*Радник Міністра внутрішніх справ України,
президент Міжнародного жіночого
правозахисного центру «Ла Страда – Україна»,
доктор юридичних наук, професор*

Проблемні питання гендерної рівності в органах внутрішніх справ України: погляд у бік чоловіків

Підняття та обговорення проблем чоловіків в українському суспільстві є ще одним підтвердженням важливості та актуальності застосування гендерного підходу в усіх сферах його діяльності. Саме гендерна методологія допомагає поставити в центр уваги соціального пізнання та практики конкретну людину з її проблемами та особливостями. І говорити не просто про проблеми трудящих, працівників, правоохоронців, а про їх проблеми в контексті тих особливостей, які дає гендерна ідентичність.

Органи внутрішніх справ України та внутрішні війська, які знаходяться в підпорядкуванні МВС України – це біля 250 000 чоловіків та жінок, які щоденно несуть службу, захищають законність, громадську безпеку, права громадян та протидіють злочинним провам та правопорушенням.

Звернемося до статистики. Станом на 01.01.2009 року в міліції працювало 49574 жінок, з них атестованих – 20467, у внутрішніх військах – 3236, з них атестованих – 1912. Відповідно, чоловіків в міліції 179704, з них атестованих – 151132, у внутрішніх військах – 15556, з них атестованих – 14235. Таким чином, чоловіків в ОВС працює приблизно 82 %, а серед атестованого складу більше, близько 88 %.

Традиційно, в дискусіях на гендерну проблематику більше уваги зверталось на проблеми жінок в органах внутрішніх справ України. Але сьогодні змінюємо вектор дискусії, подивившись на проблеми чоловіків (хоча вони часто є схожими за суттю, маючи лише різний вияв у зв'язку з гендерними особливостями).

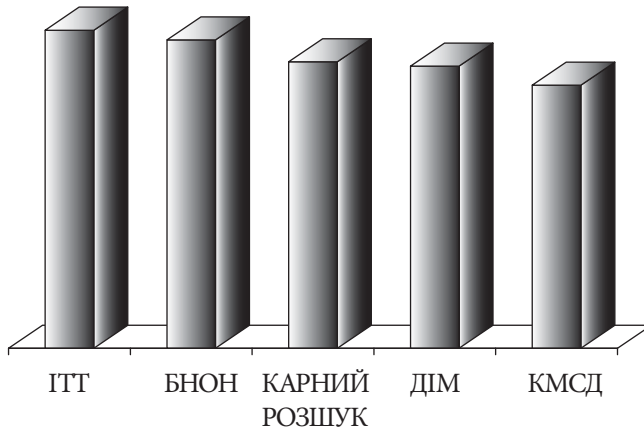
Розглянемо декілька основних проблемних сфер, в яких гостро виявляються проблеми чоловіків.

1. Проблеми, пов'язані з умовами праці, ненормованим робочим днем, ризиками для життя та здоров'я

Відповідно до здійсненого, навіть поверхового, аналізу стає зрозумілим, що в органах внутрішніх справ та внутрішніх військах з цими проблемами перш за все стикаються чоловіки. Зокрема, мова йде про ризик отримання інфекційних захворювань, а також небезпеку для життя при виконанні службових обов'язків.

Одна з найсуттєвіших проблем в цьому плані – захворюваність на туберкульоз.

За даними соціологічних досліджень, найбільший ризик отримати інфекційні захворювання існує для працівників спеціальних установ міліції, служб БНОН, карного розшуку, дільничних інспекторів, кримінальної служби у справах дітей:

Так, тільки упродовж 2007 року конвойними підрозділами здійснено конвоювання 1714 затриманих і взятих під варту осіб, хворих на туберкульоз, які утримувалися в ІТТ, у тому числі, 700 таких осіб проходили лікування в протитуберкульозних закладах під охороною працівників міліції.

В 2008 році кількість затриманих, хворих на туберкульоз, в спецустановах МВС України складала 1700 осіб, з них з активною формою – 507. Одночасно в спеціальних закладах Міністерства охорони здоров'я утримувалось ще 620 осіб (з них 568 – з активною формою) у 110 спеціальних палатах, які знаходяться під постійною охороною співробітників міліції та внутрішніх військ. Всього на їх охорону було витрачено більше 40 000 людино/днів.

Як результат, лише у 2007 році під час виконання службових обов'язків на туберкульоз органів дихання захворіли 132 особи, в тому числі – 108 співробітників ОВС (24 – з конвойних підрозділів).

Тільки у Дніпропетровській області протягом 2007 року **на туберкульоз захворіло 17 працівників** органів внутрішніх справ, в Києві – 15, АРК – 12, Запорізькій – 9, Одеській – 8, Закарпатській – 6 працівників.

При цьому за даними Департаменту медичного забезпечення та реабілітації МВС України за останні три роки професійні захворювання (туберкульоз легенів) за час праці в ОВС всього отримали 8 осіб чоловічої статі, з них: у 2006 р. – 0, 2007 р. – 6, 2008 р. – 2 особи.

Така ситуація потребує адекватного та негайного реагування з боку керівників ОВС. Але ми маємо звертатися й до Кабінету Міністрів, і до депутатів Верховної Ради, оскільки ця проблема фактично не врегульована в нормативно-правових актах.

Так, Закон України «Про боротьбу із захворюваннями на туберкульоз» в частині захисту фахівців, які мають контакти з хворими на туберкульоз, взагалі залишає поза увагою працівників міліції. Потребують змін, що найменше, його ст. 17 «Протитуберкульозна допомога хворим на туберкульоз в установах кримінально-виконавчої системи», де не зазначаються спецустанови МВС України, ст. 22 «Оплата праці медичних та інших працівників протитуберкульозних закладів», ст. 23 «Соціальний захист медичних та інших працівників протитуберкульозних закладів». МВС України вже підготувало свої пропозиції до змін у Законі. На даний час цей законопроект знаходиться на погодженні в Міністерстві охорони здоров'я України, де здійснюється його економічно-фінансове обґрунтування, після чого він буде спрямований до Верховної Ради України.

Актуальними є також пропозиції щодо зміни пунктів 3 та 5 постанови Кабінету Міністрів України № 1294 від 7 листопада 2007 року «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу» щодо додаткових видів грошового забезпечення працівникам підрозділів ізоляторів тимчасового тримання, підрозділів конвойної служби міліції, які здійснюють конвоювання та охорону затриманих та взятих під варту осіб, хворих на туберкульоз.

Потребує змін й Загальнодержавна програма протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 роках, для реалізації якої МВС не отримує бюджетні кошти і в якій не передбачені питання утримання хворих на туберкульоз в ІТТ та головне – їх передачі до СІЗО.

2. Друга проблема, актуальна й для інших сфер державного управління – це проблема статистичної звітності, яка не враховує розподілу за статтю

В якості рекомендації круглого столу прошу внести пропозиції щодо негайної розробки нових форм статистичної звітності Державним комітетом статистики, які б враховували розподіл за статтю.

Так, для проведення гендерно збалансованої політики необхідно мати економічне і статистичне обґрунтування існуючої (не)рівності статей в тій чи іншій сфері. Важливим індикатором такого становища є співвідношення заробітної плати чоловіків та жінок, які працюють в одній галузі. В МВС є лише загальна статистика. Так, наприклад, у Волинській області в 2007 році на грошове забезпечення працівників ОВС було виділено 42,8 млн. грн., в 2008 році – 52,6 млн. грн. (тобто на 18,6% більше) за відсутності заборгованості по фонду заробітної плати. В основних службах УМВС області розміри грошового забезпечення в 2008 р. були наступні:

Служба	Середній розмір грошового забезпечення на 1 особу	Середній розмір премії на 1 особу
Патрульна служба	1413 грн.	36,5%
ДІМ	1750 грн.	10,9%
ВКР, БНОН, ДСБЕЗ	1746 грн.	13,7%
Слідчі підрозділи	2075 грн.	8,8%
УБОЗ	2570 грн.	16,9%

Але розбивка за статтю при цьому не передбачена.

За даними Відділу державного нагляду за охороною праці МВС України в 2006 – 2008 роках загинуло 117 працівників міліції (в 2006 р. – 48, 2007 р. – 36, 2008 р. – 33 особи). Але розподіл статистики за статтю не передбачений.

Так само, коли ми говоримо про кількість хворих на туберкульоз, ми лише гіпотетично можемо передбачити, що це чоловіки (або абсолютна їх більшість), враховуючи специфіку підрозділів ОВС та внутрішніх військ, які несуть охорону та здійснюють конвоювання. Водночас офіційні статистичні дані з цього приводу не передбачені.

Ще одна цифра – кількість працівників ОВС, які отримали виробничі травми з 2004 по 2008 роки (за даними річних медичних статистичних звітів). Розподіл за статтю у статистичних звітах не передбачено.

Виробничі травми	Роки	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Всього травм		1954	1697	1715	1510	1232
З них:						
– при затриманні, переслідуванні правопорушників,		495	369	419	387	330
– при гасінні пожежі		4	3	0	6	0
– спортивні при проведенні організованих змагань		324	341	324	263	250
– на роботу, з роботи		490	431	387	262	177
– дорожньо-транспортні		113	104	113	101	107
– інші		528	449	472	491	368

Кількість працівників ОВС, які перебували на стаціонарному лікуванні протягом останніх 5 років, наступна.

Показники	Роки	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Всього проліковано в стаціонарах		27767	27645	27607	30424	32883
З них: атестовані		22034	21743	20989	23458	25826
– службовці		3821	3720	4325	4706	4572
– в/сл внутрішніх військ		1912	2182	2293	2260	2485

Розподілу за статтю формами звітності не передбачено.

Навіть при врахуванні кількості багатодітних сімей, ми не знаємо, хто є працівником міліції – мати чи батько, хоча найімовірніше, це здебільшого чоловіки. Так, за даними Департаменту кадрового забезпечення МВС України, станом на 01.01.2009 року, на обліку перебуває 1315 багатодітних сімей працівників органів внутрішніх справ. Але, знов таки, інформація у розрізі багатодітних батьків (чоловіків та жінок) не передбачена існуючою формою звітності. І тут доцільно ще раз запропонувати підтримати пропозицію ввести День тата для відзначення важливої ролі чоловіків в родині та суспільстві.

Відомча статистика відповідає вимогам державної статистичної звітності. Тому велику та провідну роль у формуванні гендерно дезагрегованої статистичної звітності має відіграти Державний комітет статистики України.

3. Проблема включення гендерного підходу до правоохоронної політики та діяльності органів внутрішніх справ

На виконання рішення громадської ради при МВС України № 8 від 24.01.2008, згідно з пропозицією Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.04.2007 № 5.2/3876 та відповідно до Плану заходів МВС з реалізації завдань, визначених Державною програмою з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, при МВС України створено робочу групу з впровадження гендерних підходів у складі 10 осіб – фахівців МВС України, вищих навчальних закладів МВС та громадських організацій (розпорядження № 105 від 6 лютого 2008 р.)

18-20 лютого 2008 року відбулася робоча зустріч членів робочої групи з метою розроблення відомчої концепції Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України.

Згідно з концепцією Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України, розробленою робочою групою з впровадження гендерних підходів при МВС України, Управлінням моніторингу дотримання прав людини в ОВС Апарату Міністра розроблено

проект Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України на період до 2011 року, яка ухвалена на засіданні громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини 12 червня 2008 року (протокол № 9). Вона також розміщена на сайті Управління (<http://umdpl.info/index.php?id=1233847268>). Цілі цієї програми, в ній сформульовані, є дуже амбітні. Це – досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у системі ОВС шляхом правового забезпечення їх прав та можливостей; ліквідація проявів дискримінації за ознакою статі; розробка спеціальних механізмів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків. Адже програма створювалася саме з позицій гендерної рівності, необхідності досягнення балансу статей в ОВС.

Водночас потрібно зауважити, що реалізація програми можлива лише за умови тісної співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями, які допомагатимуть не тільки в якості експертів та консультантів, але залучатимуть позабюджетні кошти для досягнення поставлених цілей.

4. Четверта проблема відноситься до проблем загальнодержавного плану. Це проблема глибокого укорінення гендерних стереотипів у свідомості наших громадян, в тому числі, працівників органів внутрішніх справ.

Тому просвітницька робота, включення гендерних курсів в освітні програми підготовки фахівців – юристів, педагогів, майбутніх правоохоронців, перехід до гендерно-недискримінаційної реклами – все це завдання, які мають знайти відображення в рекомендаціях круглого столу.

Валентина БОНДАРОВСЬКА,
кандидат психологічних наук,
директор Міжнародного гуманітарного центру «РОЗРАДА»

Батько, його роль у сучасній сім'ї, зокрема в процесі виховання дитини

Всі людські проблеми починаються і закінчуються у сім'ї. Сім'я – це основа збереження культури, етичних норм, традицій народу, це основа соціальної естафети суспільства, основа виживання суспільства та окремої особистості, всіякої підтримки людини. Організація Об'єднаних Націй, оголосивши 1994 рік Міжнародним роком сім'ї, почала і продовжує широку програму руху до демократичного суспільства. Основне гасло Міжнародного року сім'ї – «Побудова найменшої структури демократії у серці суспільства» – був і залишається зверненням до кожної сім'ї у кожній країні.

У всі часи головні функції сім'ї зосереджувалися довкола однієї – виховання дітей. Через цю визначальну функцію пролягали шляхи підтримки культури, етики, народних звичаїв. Тут знаходили собі місце і функції підтримки старих батьків, інвалідів.

Видатний фахівець в галузі психології сім'ї Вирджінія Сатір сказала: «Коли б ми могли лікувати сім'ю, ми могли б лікувати суспільство». На це координатор Програми ООН «Сім'я-94» Генрік Сокальський відгукнувся: «Уявлення про сім'ю як про центр усіх світових проблем та стартову позицію для рятування світу є одночасно таким, що інтригує, вражає, лякає та подає надію»(1).

Сім'я – мініатюрна модель суспільства. В ній здійснюється соціалізація людини. Досвід людини, набутий у сім'ї, визначає її індивідуальну поведінку, формує її внутрішню конструкцію реальності, на основі якої людина сприймає навколишнє середовище. Мабуть, не випадково, за даними опитувань, серед населення України панує думка, що найбільший вплив на формування особистості дитини має сім'я (34% опитаних – проти 2%, що віддають перевагу школі, і 39% опитаних, що окрім сім'ї враховують школу, однокласників та книжки з засобами масової інформації). Більше того, дослідженнями українських фахівців встановлено, що в Україні 90-97% неповнолітніх правопорушників – вихідці із неблагополучних сімей. Кожна п'ята дитина, хвора на невроз, перенесла розлуку з батьками, 60% відстаючих учнів ростуть у сім'ях без батька, 80% – у сім'ях з нездоровою моральною атмосферою (2).

В той же час, сім'я у 20-му столітті зазнала значних впливів бурхливого розвитку виробництва, соціальних революцій, війн та побічних результатів прогресу. Аналізуючи зміни у структурі сім'ї, її ролі у функціонуванні суспільства, відомий американський соціолог Френсіс Фукуяма прийшов до наступних висновків.

Історичний інститут шлюбу склався для того, щоб надати законний захист матері й дитині та забезпечити надання батьком достатніх економічних ресурсів для того, щоби дитина змогла перетворитися у самостійну дорослу людину. Захист з боку закону був доповнений також великою кількістю неформальних норм.

Френсіс Фукуяма запитує питання: «Що є відповідальним за розпад норм, що обмежували свободу чоловіка і договору, на якому базувалася сім'я?»

Відповідаючи на це питання, професор Фукуяма зважає на дві важливі зміни, які мали місце після закінчення Другої світової війни. Перша стосується нових відкриттів у медичній сфері, перш за все, появи протизаплідних таблеток, які дозволили жінці краще контролювати репродуктивний цикл. Друга – все зростаюча участь жінок у виробничій діяльності у більшості індустриальних країн та стає зростання доходів жінок у порівнянні з доходом чоловіків протягом наступних після війни тридцяти років.

Головний вплив першого фактору та сексуальної революції полягав у тому (за Дженетом Йелленом, Джорджем Фкерлофом та Майклом Кацем), що вони помітно змінили уявлення про ризики, пов'язані з сексом і, таким чином, змінили поведінку чоловіків. Змінилися кількість народжених поза шлюбом дітей та кількість вимушених шлюбів(3).

Другий фактор, який змінив поведінку чоловіків, як відмічалось, – вступ жінок у ряди найманої робочої сили. Те, що доходи жінок повинні відображатися на показниках розпаду сімей, – точка зору, якої дотримуються багато економістів і найбільше вона відображена Гері Беккером в його «Трактаті про сім'ю» (3).

Новою ерою для зміни ролей жінок та чоловіків у суспільстві на виробництві та у сім'ї стала ера інформаційної економіки. Як зазначає Френсіс Фукуяма, у своїй вираженій формі економіка епохи інформації заміняє фізичну працю на розумову, а в такому світі жінкам обов'язково відводиться набагато більша роль. Між 1960-м та 1995 роками сумарна доля працюючих жінок збільшилась у США з 35% до 55%; частина працюючих жінок у віці від 20 до 29 років у перші роки після народження дитини зросла з 40% до 68%. Частина працюючих чоловіків, з іншого боку знизилася з 79% до 71% (3).

Це те, що стосується загальнолюдських та загальнопланетарних тенденцій. Історія України у 20-му сторіччі складалася трагічно та напружено. Дві світові війни, революція, боротьба радянської влади з сім'єю як з останнім оплотом буржуазії у 20-30-і роки, життя за «залізною завісою», голодомори призвели до того, що українське суспільство може вважатися не тільки посттравматичним, але й пост-геноцидним. Сім'я та сімейні стосунки опинилися на перехресті всіх вказаних трагедій і в той же час загальнопланетарних тенденцій.

Розглянемо, у якому стані опинилася сім'я в Україні після Другої світової війни і які сімейні ролі грали в ній чоловіки та жінки. Після війни сім'я залишилася під керівництвом жінки, яка виконувала всі ролі: як «чоловічі» (зі здобування грошей та прийняття рішень відповідно до тієї моделі сім'ї, до якої повернувся Й.Сталін наприкінці 30-х років минулого століття), так і «жіночі». В результаті у нас сформувалися хлопчики, яких виховували в основному жінки – в школі, в дитячому садку, в сім'ї. Чоловіки сформувались, згідно теорії відомого психолога Адлера, як особистості, які несуть в собі на підсвідомому рівні відношення до жінки, як до чогось другосортного, і, з іншого боку – якісь протестні почуття. Більшість з цих чоловіків не поступалися жінкам у кар'єрі в радянському суспільстві. З іншого боку, вони дуже мало заробляли. І в результаті у нас чоловік в сім'ї грав роль «нікого», тобто людини, яка «здає» гроші і більше ні за що у сім'ї не відповідає. Він, фактично, ніколи не брав участі ані в домашніх справах, ані у вихованні дітей. І нібито «відсторонявся» від батьківства. Тобто радянський чоловік, яким він прийшов до кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя, був людиною, яка втратила в сім'ї роль батька, роль «голови» сім'ї.

Коли змінилася ситуація в країні, багато хто з чоловіків отримав доступ до великих грошей, до влади, і їх роль також різко змінилася. Однак, можна говорити про те, що роль батька все ще не опанована українськими чоловіками.

Зараз ми нібито повертаємося до патріархатної моделі сім'ї. Чоловік повертається до ролі годувальника. Часто він бачить свою роль в матеріальному забезпеченні дружи-

ни та дітей і аж ніяк у процесі виховання дитини. Це – продовження тієї лінії, яка була і в радянські часи. І сьогодні в сім'ях «нових українців», або політичних діячів має місце дуже багато трагедій в зв'язку з повною відсутністю контактів між жінкою, дітьми та чоловіком. Ті тенденції, про які йшлося вище – рівності між чоловіком та жінкою, активної ролі жінки на виробництві, у суспільстві, перерозподілу домашніх обов'язків між чоловіком і жінкою, активної ролі чоловіка у вихованні дитини майже не існує в нашому житті і суспільній свідомості. Ми проголошуємо свій шлях у Європу, але поки що розгортаємо соціальний простір патріархатної сім'ї.

З іншого боку, чоловік в українському суспільстві нарешті здобуває важливу роль людини, яка має гроші. І він вже всі гроші не віддає в сім'ю. Він вже починає керувати сім'єю. З'явилася нова «чудова» роль – людини, яка робить подарунки, яка «відкупається» від своєї сім'ї: «Я вам дав гроші, я вас забезпечив, і я вирішую, як ви повинні поводитися та що ви маєте робити. І мене не чіпайте – вам вистачає грошей на все – і на няню, і на гувернантку, і на різні заботи та задоволення».

Ще одна роль сучасного чоловіка – роль людини, яка поблажливо ставиться до жінок. Наприклад, ми часто чуємо, як наші народні депутати та інші відомі люди кажуть «жіночки» – цим вони ставлять бар'єр між собою та жінками, показують, що не вважають жінок рівними. Наш чоловік визнає себе тільки в ролі людини, яка приймає рішення, вирішує долі. Він почуває себе в ролі керуючої людини, яка з великими труднощами згодна на те, щоби в цій ролі виступали жінки. Роль партнера наш чоловік взяти на себе сьогодні не готовий. Він готовий зайняти роль тоталітарної особи, як в суспільстві, так і в сім'ї.

Окремо хотілося би сказати про роль безробітного чоловіка. Зараз у нас відсоток чоловіків, які втратили роботу, досить високий. І сім'ї, і суспільство, і чоловіки до цього також не готові. Зустрічаються випадки, коли чоловік сидить вдома, однак не бере на себе домашню роботу. А жінка в цей час працює. На ній, як і раніше, залишається домашня робота. А чоловік тим часом її принижує, обмежує, намагаючись, таким чином, зберегти роль тоталітарного батька – не маючи на це жодних підстав.

Таким чином, в нашому суспільстві можна виділити такі категорії чоловіків:

По-перше – це управлінець, бізнесмен, той хто практично грає роль головної людини в суспільстві, не існуючи як партнер для жінки. Він не визнає жінок та виконує свою роль в повній ізоляції від сім'ї. Він не уявляє своєї реальної та безпосередньої ролі у батьківстві. Час, який він витрачає на перебування разом з дитиною, вважає втраченим марно.

Друга категорія – це чоловіки, які втратили роботу, не забезпечують свою сім'ю матеріально, але хочуть зберегти свою роль тоталітарного лідера сім'ї, не готові взяти на себе домашнє господарство, виховання дитини.

Третя категорія – чоловіки, які працюють, заробляють небагато, терплять, що жінка також працює і заробляє не менше, а часто більше за чоловіка. Тут можна виділити дві групи сімей: 1) чоловік все ж таки сповідує патріархатний спосіб організації сім'ї; 2) чоловік і дружина створюють партнерську сім'ю, де виховання дитини має єдину стратегію, де обов'язки розподіляються на добровільній основі, виховання дітей визнається важливим, цікавим і відповідальним моментом спільного життя.

На жаль, в Україні достатньо високий відсоток чоловіків, які є насильниками в сім'ї. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» містить визначення таких видів насильства як фізичне насильство, сексуальне насильство, психологічне та економічне насильство. Можна констатувати, що в українському суспільстві наявна естафета домашнього насильства. І чоловік у ролі насильника, кривдника, на жаль, присутній. А ось роль батька в значній мірі є втраченою.

Зараз ми повинні рухатися від тоталітарної до партнерської сім'ї, в якій ролі добровільно обираються та розподіляються, в якій рішення приймаються спільно, в якій конфлікти вирішуються без переможця, в якій не є трагедією те, що думки батька або матері, чоловіка або жінки є різними (але при цьому важливо, щоб, вимоги, поставлені перед дитиною, були єдиними як з боку батька, так і з боку матері). Тобто, основний напрямок, яким ми маємо рухатися, – це партнерство, домовленість та вільний вибір. Суть не в тому, щоб ми ввели квоту та дали можливість жінці грати роль політичного лідера, а в тому, щоб виховувати хлопчиків та дівчат в умовах вільного вибору, коли і хлопчик, і дівчинка мали б доступ до прийняття рішень та пізнавального розвитку, до постановки завдань, до ризику. Ми повинні вчитися самі свідомо будувати сім'ю як партнери. А оскільки цей конфлікт в сім'ї поки ще не вирішений, у нас залишається велика кількість сімейних трагедій, насильства та розлучень.

В жовтні 2007 року в Міжнародному гуманітарному центрі «РОЗРАДА» відбувся круглий стіл «Сучасне батьківство: виклики, проблеми, надбання», в якому взяли участь практичні психологи, педагоги, соціальні працівники, батьки, жінки та чоловіки з багатодітних сімей, представники інтернатних закладів.

Обговорюючи саме поняття «батьківство», учасники прийшли до висновку, що воно має бути усвідомленим. Майже всі учасники зійшлися на тому, що до батьківства потрібно готуватися. Дитина має право народжуватися в сім'ї, де батьки вміють бути батьками. Ми готуємо молодих людей для роботи лікарями, вчителями, але немає такої школи, де вчать бути батьками. Дуже важливо, щоби молоді сім'ї навчилися цього до того, як вони почнуть створювати свої сім'ї і стануть батьками. Було наголошено також, що всі права дитини, записані в Конвенції ООН про права дитини зараз важливі для України. Підкреслювалося право дитини на батька й матір. При цьому учасники розглядали це право не лише як можливість дитини спілкуватися та бачитися з обома батьками, а й як право дитини зростати в повноцінній сім'ї. Було підкреслено, що права дитини мають бути захищені, тобто держава має надавати можливості для реалізації цих прав. При цьому важливо опиратися не лише на західну модель, а й на національні традиції та цінності, свої культурні традиції виховання.

Важливим для всього суспільства є усвідомлення не тільки важливості участі батька у вихованні дітей, важливості взяття на себе і основної ролі у вихованні дитини, але й усвідомлення ролей жінки, матері та чоловіка, батька у цьому процесі, виходячи при цьому з усвідомлення відмінностей між чоловіком та жінкою. Тут необхідно розуміти як загально психологічні закономірності розвитку дитини, вікові особливості її зростання, важливість свідомого формування у дитини цінностей та життєвих вмій та навичок, так і специфічні особливості впливу людської сутності матері і батька у формуванні особистості дитини.

Отже батько і його дитина

Результати багатьох досліджень свідчать: вже у перші 36 годин життя дитини для неї конче важливо відчути дотики своїх батьків. Тому не вагайтеся, шановні батьки, беріть свою дитину на руки, їй це потрібно.

Для дитини є дуже важливим, щоби батько прийняв її у своє серце, визнав її та зрозумів її сподівання.

Практика психологічного консультування показує, як молоді чоловіки, відсторонені від процесу виховання дитини, втрачають навіть відчуття батьківства.

Важливо пам'ятати, не набуваючи чи втрачаючи відчуття батьківства, чоловіки збіднюють своє емоційне та духовне життя і наносять глибоку психологічну травму своїй

дитині. Батькові потрібно усвідомити, що, коли він живе поза проблемами своєї сім'ї, дитина залишається без чоловічого виховання, без керівництва та захисту, які їй може надати тільки батько. Дитина зникає не чекаючи від батька якихось значних подій – ну, колишній шафу збере чи цвяха прибіє ... Коли дитина, зокрема дівчинка підрастає, в неї формуються таке ж ставлення та такі ж очікування щодо інших чоловіків.

Н., батько шестирічної Галини розповідає.

Я часто ходив з дочкою гуляти. Ми йшли до дитячого майданчика. Вона бавилася у пісочнику, а я читав газету. Мені завжди здавалося, що ми чудово проводимо час. Але зараз, коли я пригадую це, мені стає зрозумілим, чому Галочка весь час зверталася до мене: «Подивися сюди, тато! Дивися, яку яму я викопала!», а я погоджувався: «Угу!» – і повертався до своєї газети. Її голос звучав все наполегливіше і раздратованіше, аж доки я не казав: «Все, час йти додому». Коли я прочитав деякі книжки з виховання дітей, послухав психологів по радіо, я вирішив змінити свою поведінку. Вставши на коліна, Я спробував подивитися на доччині піщані будинки її очима. За кілька хвилин ми добудували їх разом, і те, що я відчув, неможливо передати словами. Я відчув, що між нами виникає якийсь новий дивовижний зв'язок. Ми разом робили щось дуже для неї важливе. Ніяких капризів. Ми були в одній команді! Потім я почав рити яму сам і не можу передати свої відчуття від піску у моїх руках. Я навіть на якийсь час забув про те, що донечка поряд зі мною. Її співучий голос повернув мене до відчуття нашої спільної команди. Ми працювали разом біля години. Час проминув як одна хвилинка. Коли ми закінчили, Галинчині очі сяяли. Думаю, що і мої теж!

На жаль, небагато чоловіків розглядають батьківство як позитивну мету свого життя.

Розглянемо роль батька у вихованні дитини у різні періоди її зростання – від народження до семи років, від восьми до дванадцяти років, від тринадцяти – до сімнадцяти років...

Отже у віці до семи років дитина потребує багато уваги, догляду та піклування. Татусі, які навчилися тримати дитину на руках, мити її, заколисувати, глибоко заглядати у очі дитини, потім будуть часто відчувати себе щасливими так, як і їхня дитина. Такий ранній зв'язок з батьком додає дуже багато до тієї системи стосунків та комунікації, які дитина створює все життя. Коли мати та батько обидва беруть участь у житті дитини з самого її народження, дитина пізнає і чоловічий, і жіночий способи буття.

В перші роки життя дитина осягає стосунки між людьми, що її оточують, в неї формуються норми поведінки, і те, як вона взаємодіє з іншими людьми, відображує те, що вона бачить у своїй власній сім'ї між матір'ю та татом.

Дон та Джоан Елиум наводять наступний список проблем, у вирішенні яких батько повинен обов'язково брати участь:

- **Доглядання дитини.** Як примирити між собою вимоги кар'єри та потреби сім'ї? Чи може хтось, батько чи мати, виконувати частину роботи вдома? Як розподілити між собою домашню роботу? Що саме батько може взяти на себе?

Сергій все життя мріяв мати дочку, але коли вона народилася, не знав, як до неї підступитися. Він хотів навчитися, але пробитися крізь натовп жінок (дружина, її мати, її сестра, його мати), що миттєво утворився навкруги дитини, ніяк не міг. Приходив додому і не міг собі дати раду, відчував себе зайвим. А тут ще на роботі запропонували зайнятися новим перспективним проектом. З радістю

погодився – і по службі просунеться, і грошей заробить більше, і по вечорах вдома тинятися без діла не буде.

Так пройшло два роки. І раптом Сергій відчув, що з дочкою спілкування не виходить, а дружина завжди незадоволена – нема від нього ані допомоги, ані розради.

– **Дисципліна.** Чи додержуються батько та мати однакових поглядів на виховання дитини? Чи воюють вони між собою на очах дитини?

Іван виріс у сім'ї, де виростало дві дочки, його сестри, та він, молодший син. Так повелося, що мати та сестри поралися по господарству, а вони з батьком то щось важке піднести чи пересунути допоможуть, чи цвяха приб'ють... Він звик, що батько ніколи не переймався проблемами своїх дочок (мати все сама з ними вирішить), і вважав, що саме так і треба ставитись до виховання доньки. А його дружина, Марійка, зростала в сім'ї, де батько відігравав значну роль в її вихованні – і поспілкується, і порадить, і пограється з нею. Він завжди знаходив хоча б 5 хвилин, щоб заглянути дочці в очі, посміхнутись їй чи підтримати у скруті. Коли і у Івана та Марійки народилася дочка, вони ніяк не могли узгодити свої погляди щодо її виховання. Про яку вже дисципліновану поведінку дочки можна було говорити!

– **Іграшки.** Яку роль у житті дитини відіграють іграшки? Які саме іграшки їй потрібні? Які цінності формують в неї іграшки? Дивне питання, правда?

Богдан та Світлана так любили свою донечку, що не могли їй відмовити, коли вона просила купити будь-яку іграшку. Грошей в них вистачало, і скоро кімната дівчинки перетворилася на виставку іграшок – десятки ляльок, ведмедиків, собачок... Дівчинка швидко втрачала інтерес до чергової іграшки, і вони все накопичувалися, і накопичувалися. І батьки не знали, що це не тільки не розвиває її уяву, фантазію, відчуття, але й перевантажує її психіку взагалі. Не думали батьки і про те, що десь близько живуть діти, в яких нема так потрібних їм іграшок, що можна було б сформуванати у донечки співчуття, вміння творити добро, коли б вона подарувала щось таким дітям. А з іншого боку, Богдан, який важко працював, і гроші на нього не падали з неба, ніколи не розповідав своїй дитині про своє життя, не демонстрував їй, що в чомусь собі можна і відмовити.

– **Телевізор.** Чи знає батько, як впливає телебачення на фізичне та психічне здоров'я дитини? Чи замислювався він, які культурні цінності можуть сформуватися у дитини під впливом телевізійних передач?

Ярослав ніколи не відмовлявся, коли дружина просила його побути з сином. Але гратися чи спілкуватися з ним він не вмів. Тому сідав разом з сином перед телевізором і дивився те, що йому було цікаво – фільми з бійками, еротичними сценами... І думав, що це цілком безпечно для його трирічного сина. «Що він там розуміє? Йому це не нанесе ніякої шкоди», заспокоював себе він. А потім Ярослав ніяк не міг збагнути, чому стільки претензій у виховательки дитячого садка до його синопка? І вдарив він когось, і штовхнув, і обізвав.

Французькі вчені досліджували, як агресивні телевізійні передачі впливають на поведінку 6-річних дітей. Виявилось, що, коли дітям показували агресивні фільми без пояснень та обговорення з ними обставин агресії у фільмі, ці діти миттєво повторювали агресивні дії героїв фільму щодо своїх товаришів.

– **Освіта.** Яку освіту ми хочемо надати своїй дитині? Це вирішує не мати, а батьки разом. З одного боку, батьки вирішують, в яку школу віддати дитину, куди спрямувати освіту – у гуманітарну чи технічну сферу. А з іншого боку, треба рахуватися

з особливостями саме вашої дитини, не вирішувати за її рахунок свої амбітні цілі. Батькові важливо радитися з дитиною, приглядатися до її здібностей та інтересів.

- **Здоров'я.** Тут виникають такі питання: як навчити дитину уважному ставленню до свого здоров'я, хто з батьків піде з дитиною до лікаря, хто залишиться з нею, коли вона захворіє. Традиційно цими питаннями у сім'ї займається мати. Але дуже важливо, щоби батько знав про всі медичні проблеми дитини, міг зробити все необхідне.
- **Духовність.** Які релігійні переконання передамо ми своїй дитині. Як ми будемо відповідати на її питання про Бога? Такі питання вимагають свідомого ставлення до них обох батьків, їх свідомого обговорення та домовленостей.
- **Розпорядок життя сім'ї.** Як ваша дитина іде спати – з казочкою на ніч, з молитвою, з пісенькою, зі спогадами про день, що минув? Як ми допоможемо їй з радістю зустріти наступний день – з молитвою, особливим сніданком, поцілунком у ліжечку?
- **Годування сім'ї.** Хто готує їжу? Чи додержуємося ми принципів здорової їжі? Як ми навчимо донечку чи синочка свідомо ставитися до свого тіла?
- **Домашні обов'язки.** Як в вашій сім'ї розподіляються домашні обов'язки? Які обов'язки і в якому віці може взяти на себе дитина? Чи пов'яжемо ми одержання кишенькових грошей з виконанням домашніх обов'язків?

Як бачимо, батькам є що обговорювати вже з перших днів життя їх дитини. І роль батька у вихованні дитини з перших років її життя дуже велика. Ми ж з вами пам'ятаємо, що дитина засвоює саме ваші особливості спілкування, ваші цінності, ваші способи розв'язання конфліктів. І ми також пам'ятаємо, що, виховуючи дитину, ми повинні надати їй можливість робити вільний вибір, можливість розвинути свої здібності.

Роль батька у житті дитинки від 8 до 12 років

У цьому віці діти впевнені у собі, активні та довірливі. Їх емоції швидко розвиваються, їм все здається чи прекрасним, чи жахливим. Від того, яким чином батько бере участь у житті дитини в цей період, залежить, як вона перейде у підлітковий вік. В цей час дитина потребує від батька значної уваги до себе. Вона важко переживає, коли батько її весь час критикує, дуже стриманий по відношенню до неї чи несхвально ставиться до того, як вона демонструє свої почуття.

У дитини часто виникають не тільки позитивні почуття (на них часто спрямоване виховання дівчинки), але й такі почуття, як гнів. Ми знаємо, що дівчаткам часто не дозволяють виражати гнів. Їй багато разів пояснюють, що гнів – почуття заборонене, воно може призвести до насильства. Дівчата звикають думати, що гнів треба замінити на інше почуття, наприклад, на сум, тому багато жінок, коли сердяться, починають плакати.

З іншого боку, хлопчиків у цьому віці переконують, що вони не можуть плакати, бо вони хлопчики, що вони повинні розв'язувати свої проблеми самотужки, давати здачі... І хлопчики звикають бути стриманими, часто агресивними, приховувати свої страхи та почуття.

Дівчинка пробує виражати свій гнів не прямим способом, наприклад, вона намагається розповісти батькові, як вона гнівається на свою подругу. Але далеко не всі батьки розуміються у тонкощах доччиних переживань. Їх дратують додаткові емоції, яких вимагає від них спілкування з дочкою. Дівчинка зве до того, що батько її не розуміє, що звертатись до нього важко, не знаєш, як він прореагує, може, взагалі, вижене з кімнати. Такі проблеми у стосунках з батьком породжують у дівчини труднощі у спілкуванні з чоловіками.

Хлопчик намагається розповісти батькові про свої подвиги, про непорозуміння з дівчатами, але батько читає газету, йому це не цікаво. Він – до матері. А вона все про стриманість... І він втрачає здатність виражати свої почуття, а потім в нього виникають проблеми у спілкуванні з жінками...

Юля, 24 років розповідає.

Я завжди пам'ятала, що з батьком треба бути лагідною та милою. Він не з тих, хто з жінками, а особливо з дівчатами сентименти розводить. Ми з мамою ніколи не знали, що він думає про себе, про свою роботу, про своє дитинство... Щоб його про щось попросити, мені треба було добре себе поводити, викликати його задоволення. А потім спробуй попросити... Що буде після мого прохання, я ніколи не знала – чи вижене мене з кімнати, чи не зверне на мене уваги, чи, може, й зробить те, про що я прошу.

А тепер я почуваюся дуже невпевненою щодо чоловіків, не можу терпіти, коли на мене кричать, намагаюся робити все, що їм від мене потрібно.

Для дитини у віці від 8 до 12 років дуже важливо усвідомлювати, що батько готовий її підтримати, прийде на допомогу у важкий момент. Їй потрібна увага батька до її навчання, розуміння її труднощів.

Тарас, батько десятирічної Оксани, завжди добре вчився, особливо йому вдавалися математика та фізика. А от у Оксани виникають весь час труднощі з математикою. Дружина йому пропонує: «Допоможи дитині, тобі ж це не важко!» Тарас, відчувавши свою відповідальність, сідає поряд з дочкою і починає її «підтягувати». А вона, така дурна, простих речей не розуміє. Тарас швидко починає сердитися, називає дочку недотепою, тупою... дитина плаче, жінка сердиться... Вся сім'я відчуває себе нещасною.

До болю знайома картинка, чи не так? Так було з вами чи з вашою сестрою, так буває з вашою дочкою.

Треба пам'ятати, що є багато причин, чому дитина не засвоює якийсь предмет у школі – може, пропустила вивчення деяких розділів через хворобу, може, не підготовлена була перед школою до сприйняття цього предмету, може, здібності в неї не такі, як в батька, може, з вчителем не так пощастило, як батькові... А, може, голова у дитини зараз болить? А може вона шалено боїться батька, і поряд з ним, чекаючи на незадоволення, взагалі нічого не розуміє?

Батькові не слід вважати, що дитина автоматично все розуміє, миттєво з вдячністю підхоплює його думки та поради! Приймайте дитину такою, якою вона є. Намагайтеся зрозуміти, чому в неї щось не виходить. Коли не можете розібратися самі, зверніться за порадою до фахівців.

Але ніколи не застосовуйте насильницькі методи навчання – крик, приниження, обзивання, фізичні покарання. Від всього цього у вашої дитини посилюється невпевненість у собі, зневіра у своїх власних силах, страх перед батьком...

Дитина у перехідному віці хоче ввійти у батьківський світ. Коли батько запрошує дитину піти погуляти, пограти у м'яч, піти у кафе, вона це дуже цінує, відчуває себе щасливою.

А ще батько може допомогти дитині у цьому віці розібратися у світі грошей. Дитині до 8 років цікаво складати гроші у скарбничку. Дитина 8-12 років відчуває себе задоволеною, коли може порахувати накопичені нею гроші, виконати доручення батьків про закупки, може скласти рахунок та відзвітувати, як вона витратила гроші. Важливо при цьому пояснювати дитині, як гроші заробляють, як треба планувати їх витрачання.

Роль батька у житті дочки у віці від 13 до 17 років

Період статевого дозрівання – важливий і нелегкий період у житті дитини, зокрема, дівчинки. У цей час у дівчинки часто формується негативне ставлення до самої себе. Це пов'язане зі значними змінами її тіла. Вона не впевнена в тому, як її сприймають ті, хто її оточує, в тому, як повинна змінитися її поведінка. Батько в цей період також відчуває деяку невпевненість – «Що з нею таке? Чому вона така дратівлива?» Важливо, щоби батько у цей період не віддалився від дочки. Він стривожений її сексуальністю, яка неочікувано підкралася, не знає, як з нею поводитись. А вона чекає від такого важливого в її житті чоловіка підтвердження того, що те, що з нею відбувається, є нормальним, що батько рахується з її дорослістю, що він завжди її підтримає.

Володимир, батько 14-річної Марічки, завжди знаходив з нею спільну мову. А от коли в неї почалася менструація, вона почала швидко дорослішати, він розгубився, відсторонився від неї, все виховання «перекинув» на матір. Раптом він помітив, що стосунки з улюбленою донечкою звелися до того, що дочка звертається до нього лише по гроші, а він, відчуваючи себе винним за те, що не розуміє її і мало звертає на неї уваги, не може їй відмовити. Володимира це дратувало, дочка все менше і менше йому подобалася. Вони швидко віддалялися один від одного.

Що ж робити? Коли вашій дочці 13-17 років, обов'язково знайдіть можливість показати, що ви пишаєтесь нею, визнаєте її дорослість, що вона може на вас завжди розраховувати.

Щодо хлопчика, то і в нього досить проблем зі статевим дозріванням. Саме в цей час батько може багато зробити для свого сина – і розповісти, як це було в нього, і вислухати сина, і задати потрібні питання, і піти до лікаря, коли це необхідно. Важливо, щоби хлопчик відчував, що з ним все гаразд, що все це є типовим для всіх, що батько – його найближчий друг.

Отже батьківство – відповідальна, цікава, творча частина нашого соціального життя. Виконання її робить щасливими всіх – батьків та дітей.

Література

1. Partnership Families: Building the Smallest Democracy at the Heart of Society. Occasional Papers Series, No. 6. 1993. Unated Nations. 36 pp.
2. Про становище сімей в Україні (доповідь). Держкомітет у справах сім'ї та молоді. Український інститут соціальних досліджень. Київ.- 1999.-229 стор.
3. Френсис Фукуяма. Великий разрыв. Изд. «Ермак». М., 2004

Наталя КАЛАШНИК,
Заступник Голови
Державного департаменту України
з питань виконання покарань

Станом на 15 лютого 2009 року в установах державної кримінальної виконавчої служби України відбувають покарання 103,3 тисячі засуджених чоловіків. У тому числі, у дев'яти виховних колоніях утримується трохи більше, ніж півтори тисячі засуджених юнаків, з яких майже 200 є сиротами та особами, у яких немає батьків, батьки позбавлені батьківського піклування. 552, тобто трохи більше 34 відсотків досягли 18-річного віку.

Тому наше перше конструктивне прохання: давайте переглянемо деякі закони, один з них дуже болючий. 91 відсоток наших підопічних, яких було позбавлено батьківських прав, дуже жалкують про це, але жалкують і їх діти. Позбавляючи батьківських прав – чи ми вирішуємо проблему, чи ми тільки заглиблюємо її?

Внаслідок проведеної роботи у 2008-2009 навчальному році, загальноосвітні навчальні заклади розпочали роботу у 138-ми установах для чоловіків. Вони були ліквідовані у 2000 році так само, як були ліквідовані і профтехучилища. Кого ми готували до виходу з установ, давайте думати разом.

Відбувають покарання чоловіки, з яких загальноосвітнім навчанням було охоплені 15,5 тисяч. Це чоловіки, які сіли за парту, маючи 3-4 класи освіти. Про які професії, про яку зарплату можна говорити? 1300 юнаків не мали навіть початкової освіти. Це діти, які не знали далі десятої літери абетки.

Шановні представники Академії педагогічних наук, обов'язково будьте у нас на підсумковій науково-методичній раді, тоді ми зможемо передати серйозні документи, наше загальне рішення і рекомендації людям, які будуть працювати над тими темами.

Але ми маємо і здобутки, ми виховуємо так, що сьогодні у вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України навчається 58 засуджених юнаків, а було і 92. Тобто звільнились і продовжують або завершили навчання.

На кінець 2008 року у професійно-технічних училищах при виховних колоніях набули професію та отримали свідоцтво про отримання робочої кваліфікації 1322 засуджених юнака. 739 засуджених продовжують навчання, тобто вони проявили свій талант, винахідливість. Отже є у нас той золотий фонд, з яким треба працювати. Важко, дуже важко, але це також майбутні чоловіки, батьки.

Навчання сьогодні здійснюватимемо за 18 ліцензованими професіями. Це замало. Допоможіть. Зробимо краще, зробимо більше.

Зареєстровані випадки самогубства в установах кримінально-виконавчої служби за період з 2005 по 2008 рік. За останній рік – 40 людей самі собі вирок винесли, з них жінок тільки одна. Але і жінок ми маємо 13 тисяч, а чоловіків – 103,3 тисячі.

Станом на 1 січня 2009 року у виправних колоніях утримувалося 5,5 тисяч осіб, засуджених за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. 16,5 тисяч – це засуджені чоловіки, в складі злочину яких є пияцтво. З метою профілактики вживаються програми боротьби з наркотичними речовинами, але якщо буде удосконалена законодавча база, ми могли б говорити і про профілактичні програми.

Сьогодні, дійсно, є страшна проблема, це фемінізація чоловіків і маскулінізація жінок. Це ненормально, неприродно, це не по-українськи. Ми пропонуємо провести конференцію стосовно цієї проблеми.

Але хотілося також, щоби трішки звернули увагу і на підходи до укладання статистики. Наприклад, нас називають «закрите суспільство», «закриті установи». Це правда, так воно і є, але система сьогодні опікується майже 300 тисячами людей, з них 150 тисяч знаходяться в закритих установах, а ще 150 – на обліку кримінально-виконавчих інспекцій. Там теж проводиться серйозна робота. Це альтернативні вироки, альтернативні види покарань, тощо. За даними, які наводить Едуард Багіров, правозахисник, на сьогодні в нашій державі проживає 9 мільйонів тих, хто перебували за ґратами або тривалий термін під слідством, або ті, хто були етаповані до установ.

Але не все так погано. Ми маємо порівняно з відкритим суспільством в 4,2 рази меншу смертність. І суїцидів в 9 разів менше, ніж у відкритому суспільстві. Дякую за увагу.

Ольга ПИЩУЛІНА,
*завсектора соціальної і демографічної політики
відділу економічної і соціальної стратегії
Національного інституту стратегічних досліджень*

Большое спасибо. Уважаемые участники круглого стола! Когда я готовила материалы к данному мероприятию, подумала о том, что в течение последних 15 лет мы очень много говорим и очень много пытались сделать для реализации на практике того самого принципа равных прав и равных возможностей. И в наш лексикон, наш быт очень прочно вошел такой термин как «дискриминация». И, когда мы речь вели о дискриминации – в большей степени мы говорили о тяжелом положении, с которым сталкиваются женщины в нашем обществе.

Если посмотреть Основной Закон, которым является Конституция, то можно легко увидеть, что если проанализировать закон и реальную практику – то, когда мы говорим о дискриминации, очень много ярких примеров можно привести именно в отношении мужчин.

Вот одно из положений Конституции, которое гласит, что мужчины и женщины имеют равные права, свободы и равные возможности для их реализации. Вот один из пунктов права на труд, в частности права на безопасный труд.

Сейчас Екатерина Борисовна отмечала, что есть проблемы со статистикой. У нас действительно такие проблемы есть, но тем не менее мы можем получить некоторые данные отраслевых статистических результатов.

Скажем, каждый год в Украине на производстве гибнет более 2 тысяч человек. Примером этому может служить угольная промышленность. Мы все хорошо знаем, какое количество несчастных случаев сегодня происходит на шахтах.

Уровень травматизма в угольной отрасли – 24 человека на 1000 работающих. Всего в этой отрасли за 2007 год было травмировано около 4000 человек, и это только статистика по Донецкой области, которая существует.

На угольную отрасль в прошлом году приходился 61 процент всех пострадавших на производстве и 64 процента погибших. И только 24 процента – затраты на охрану труда. Всем хорошо известно, что в угольной отрасли работают преимущественно мужчины, женщин там нет.

Статистика опять таки показывает, что каждые девять из десяти погибших на производстве – это мужчины. Мы не берем в расчет наши вооруженные силы и милицию.

И опять таки, каждые четверо из пяти, которые становятся инвалидами на производстве – это мужчины. К сожалению, этот вопрос активно, вслух, громко нигде и никогда у нас не поднимается, не предлагаются кардинальные пути решения этой проблемы.

Очевидно, что мужчины трудятся на сложных, опасных участках производства, выполняют сложные задания. Но когда мы говорили десяток лет назад о том, что существует законодательный запрет для женщин при работе на сложных участках труда, некоторые рассматривали это как дискриминацию в отношении женщин. Но здесь есть два момента. Во-первых, такими запретами, с одной стороны, государство заботится о здоровье женщин. С другой стороны не хочет поднимать стандарты безопасности труда до такого уровня, чтобы там могли работать женщины. То есть у нас на выходе получается,

что дискриминация мужчин в области труда заключается в том, что мужчины обходятся государству значительно дешевле, чем женщины. То есть государство, как и частный бизнес, использует дешевую мужскую рабочую силу. При этом, если мы будем считать не только заработную плату, которая, конечно, немножко выше у мужчин, чем у женщин, но и затраты на охрану труда, то получится, что женщина, как работник, будет обходиться государству намного дороже, именно поэтому женщин и не допускают на производство со сложными условиями труда. При чем эта ситуация не является типичной только для Украины, она характерна практически для всех экономически развитых государств, как, впрочем, и неразвитых.

Писатель, правозащитник, экономист Уоррэн Фаррелл подсчитал, что если бы строительные фирмы Соединенных Штатов Америки тратили необходимые суммы на охрану труда в строительных фирмах и брали на работу такое же количество женщин, как мужчин, то их конечная продукция была бы в три раза дороже, нежели на сегодняшний день.

Поэтому, вывод можно сделать такой: работодатели, как вообще-то и государство, на сегодняшний день фактически экономят на мужчинах, – работающих в сложных условиях труда. Поэтому мужчины у нас могут приравняться к самой дешевой рабочей силе.

Если говорить о законодательном аспекте, то в Украине в последние годы именно сфера охраны труда пострадала в большей степени, и здесь необходимы кардинальнейшие сдвиги в законодательстве с тем, чтобы изменить эту ситуацию коренным образом. Я не знаю, есть ли государственная программа «Здоровье мужчин». Но тот уровень жизни, продолжительность жизни, которые мы имеем в странах бывшего Советского Союза, наверное, своими корнями уходит в те, опять-таки законодательные формы, которые существовали в Советском Союзе, ведь мы имели достаточно протекционистское законодательство в отношении женщин.

Что касается медицины, мы можем приводить массу примеров, скажем, в области гинекологии. Активно развивалась медицина, создаются женские консультации, центры матери и ребенка, центры женского здоровья. Можем ли мы назвать аналогичные программы, которые защищают здоровье мужчин? Наверное, ни одну такую программу мы назвать не сможем. Именно поэтому и состояние здоровья у мужчин значительно хуже, чем у женщин.

Следующее. Женщина уходит на пенсию раньше, чем мужчина. Но если посмотреть статистику, мужчина, уходя из жизни в 58-62, фактически заработанной пенсией не пользуется. Статистика показывает, что на сегодня соотношение пенсионеров мужчин и женщин один к двум, то есть мужчина, фактически, зарабатывает пенсию для женщины.

В качестве вывода хочу только сказать одно: на сегодняшний день очень правы те, кто говорит о необходимости гендерной экспертизы законодательства, поскольку наше законодательство не запрещает дискриминации, и эта дискриминация в нашей стране касается, мужчин несколько в большей степени, чем женщин. Спасибо.

Елла ЛАМАХ,
*директор Департаменту сімейної та гендерної політики
Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту*

У своєму виступі я хочу зробити акцент на сучасній ролі чоловіка в українській родині.

В усі часи формулювання «Сім'я становить основний осередок суспільства і опору держави» є і буде актуальним.

Як чоловік так і жінка відповідальні перед суспільством і державою за виховання дітей, вони є рівними у своїх правах та обов'язках.

Якщо держава концептуалізує сучасну сім'ю як європейсько-партнерську, а не традиційно-феодалну; таку, що будується і має в перспективі формуватися на ґендерних принципах, то вона має констатувати рівну значимість і рівну відповідальність матері та батька перед дитиною.

На жаль, протягом останніх семидесяти років ми віддавали належне лише одній стороні сім'ї – материнській. Гасла про покращання становища жінок призвели до дискримінації чоловіків та не виправили жодним чином ситуації з роллю жінки як в сім'ї, так і в суспільстві.

Замовчування суспільством ролі батька та акцентування уваги лише на ролі матері лягло подвійним тягарем на плечі чоловіків, для великої кількості яких останнє десятиліття стало часом надзвичайно стрімких змін.

Зміщення акценту лише на жінку, матір призвело до применшення значущості ролі батька в сучасній українській сім'ї.

Крім погіршення можливостей заробляти гроші, чоловіки зазнали також відчутної втрати власного статусу в сім'ї. Зменшення звичного для них достатку і престижу викликає хворобливу реакцію, що часто межує зі стресами, депресією та насильством.

Роль батька у народженні та вихованні дитини ніким не заперечується, але суспільство сприймає потребу залучення чоловіків до участі у догляді за дитиною досить інертно. Це результат наших застарілих стереотипів та поглядів на роль чоловіка і жінки в сім'ї, де чоловіка ми бачимо заробітчанином та утримувачем, а жінку – домогосподаркою та вихователькою. Батько у відпустці по догляді за дитиною розглядається переважно як виняток, а не як норма. Проблеми догляду за дітьми, виховання підростаючого покоління сприймаються суспільством традиційно як жіночі.

Жінки, у свою чергу, перебувають у ситуації, коли треба впоратись з роллю, яку їм відводять – як стати дружиною, мати міцну сім'ю та при цьому ще й бути відповідальною працівницею. Сьогодні жінка – це емансипована особистість, значення і роль якої ще додатково підкреслюється святкуванням 8 Березня, Дня матері тощо.

Таким чином, у сучасній сім'ї змінюється ієрархічна система, де відповідальність поєднана з правом. Якщо держава конституційно гарантує підтримку материнства, батьківства і дитинства (ст. 51), то вона однаково має ставитися до святкування Дня кожної структурної складової сім'ї.

В Україні святкується День сім'ї, День матері, День захисту прав дитини, тому абсолютно логічною є необхідність відзначати й День батька.

Наше міністерство у 2005 році і вдруге у листопаді минулого року передало на розгляд Кабінету Міністрів України проект Указу Президента України про відзначення «Дня батька». Але, на жаль, одні за цим бачили фінансові витрати, а інші, через власні переконання, не зрозуміли актуальності проблеми.

Згідно витягу з протоколу від 17 грудня 2008 року № 67 засідання Кабінету Міністрів України, рішення про прийняття зазначеного проекту Указу відкладено до стабілізації ситуації, пов'язаної зі світовою фінансовою кризою.

Недостатнє усвідомлення значимості й гостроти цієї проблеми стає причиною її недооцінки і суперечить концепції прийнятого Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні» та Сімейному кодексу України.

Відзначення на державному рівні Дня батька в умовах кризи стає формуючим і виховним фактором батьківства для самого чоловічого соціуму. Це не просто данина етикету – бо існує День матері, – а політичний та ідеологічний крок у формуванні структури державної та суспільної опори, а саме осередку, який має високу назву – Сім'я.

За даними Держкомстату України, у 2008 р. (на вересень) кількість сімей, які мають у своєму складі дітей до 18 років, становить 38%.

З них кожна п'ята, де діти не мають одного чи обох батьків, у дев'яти з десяти таких сімей – дітей виховує одна мати.

У результаті неповні сім'ї з дітьми є найбільшійми.

За показниками розлучень Україна посідає перше місце серед країн Європи.

Найболючішою проблемою для жінок після розлучення є отримання аліментів. Приблизно 80 відсотків аліментів сплачують чоловіки.

І з кожним роком держава бере на себе все більший тягар з виплати аліментів за безвідповідальних чоловіків. За даними Міністерства праці та соціальної політики України, тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, у 2007 р. виплачувалася 27 391 дитині, а у 2008 р. – 29 356 дітям (що більше на 1965 дітей, ніж це було у 2007 р).

Як свідчать соціологічні дослідження, з боку чоловіків все поширенішою стає легковажність у ставленні до сім'ї. Одним із наслідків є насильство в сім'ї, де страждають жінки та діти. Депресії, наркозалежність, алкозалежність, судимість та відбування покарання – все це збільшує кількість чоловіків, які не можуть мати позитивну мотивацію на перспективу та створювати сучасну сім'ю, в якій цінностями є любов, добро, взаємоповага.

І як результат ми маємо – у порівнянні з іншими країнами Європи – захворювання та смертності чоловіків в Україні значно вища.

А сьогодні ставить перед нашим суспільством вимогу утвердження паритетності між жінками і чоловіками, подолання стереотипів у суспільстві та в сім'ї.

Зазначені питання взаємопов'язані та не можуть бути вирішені окремими діями. Тому актуальним і доцільним є підвищення статусу повноцінної сім'ї та ролі в ній чоловіка.

Сьогоднішні дівчатка і хлопчики – це завтрашні Матері і Батьки. Їхні ідеї та енергія мають значення для повного досягнення рівності. Щоб діти могли розвинути свій потенціал, вони повинні виховуватися в умовах рівності, вже зараз вони мають визнати право на гідність і цінність людської особистості чоловіка-батька і жінки-матері, як рівнозначних у сім'ї та державі. Це формує у хлопчиків певну мотивацію до відповідальності за майбутнє батьківство, а у дівчат за материнство. Адже формування майбутнього відбувається на зразках не лише поведінки Батька та Матері, а й на ставленні держави до батьківства і материнства у їх взаємодоповнюваності.

Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 27 грудня 2006 р. № 1834 затвердив Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. Як ми знаємо, гендерна рівність стосується і жінок, і чоловіків – зміни їхніх ролей, статусу, відповідальності.

Характерними проблемами, які потребують подолання, згідно Програми, є:

- відсутність відносин партнерства між жінками і чоловіками;
- усунення жінок від розподілу ресурсів, участі у прийнятті загальнодержавних рішень;
- значна економічна залежність жінки від чоловіка;
- панування в суспільстві цінностей і пріоритетів, сформованих чоловіками;
- недостатньо розвинене законодавство, спрямоване на подолання гендерної нерівноваги та відсутність реальних механізмів його застосування;
- відсутність умов для суміщення фахової діяльності і сімейного життя як чоловіків, так і жінок;
- розв'язання проблеми нерівності становища жінок самими жінками, відсутність у цьому процесі послідовної участі чоловіків тощо.

У 2008 році Міністерством розпочато кампанію «Стоп насильству!», підготовлено низку соціальних роликів про роль батька в сім'ї та запобігання насильству, які вже транслюються на національних та обласних телевізійних каналах.

У 2009 році пріоритетним завданням для нас залишається підтримка сім'ї.

Ми продовжуємо працювати над удосконаленням законодавчої бази щодо попередження насильства та гендерної дискримінації, створенням гендерних центрів, які є допоміжним інструментом на місцях для впровадження політики рівності. Поширюємо досвід «Школи татусів», які діють більш ніж в 10 областях України за кошти Програми рівних можливостей ПРООН.

Розпочали проекти у двох пілотних областях (Житомирська та Вінницька), де відпрацьовуємо модель взаємодії роботи всіх органів влади щодо допомоги сім'ї, де створюємо корекційні програми для осіб, які вчиняють насильство.

Одним із завдань для нас залишається надання можливості жінкам та чоловікам поєднувати сімейні та трудові обов'язки (введення на практиці гнучкого робочого часу та гнучкого робочого місця). У більшості країн світу поширена практика надання чоловікам та жінкам можливості працювати вдома або за індивідуальним графіком. Уряд створює відповідні умови і, як приклад, заохочує чоловіків саме до догляду за дітьми.

В Україні жінкам керівництво йде на зустріч щодо гнучкого робочого часу (забрати дитину зі школи чи відвести до садочку, повести до лікаря), а до чоловіків ця норма залишається недосяжною, з одного боку через стереотипи, а з іншого – керівництво може відмовити, оскільки у Кодексі законів про працю України виписано наступним чином «...на розгляд керівника підприємства ... і оплата здійснюється відповідно до відпрацьованого часу...».

Міністерство України у справах сім'ї, молоді і спорту входить до Організаційного комітету проведення конкурсу «**Краще підприємство для родини**» та вивчає найкращі практики українських компаній з пошуку балансу між сім'єю і роботою. Більше 30 бізнес-компаній беруть участь у цьому конкурсі і вже у квітні ми будемо визначати переможців.

Тож, необхідно надати чоловікам та жінкам однакові умови для здійснення особистого внеску у виконання сім'єю своїх функцій і це стане запорукою здоров'я та добробуту українських чоловіків. Ця робота проводиться, і, дійсно, треба зараз більше працювати над тим, щоби пропозиції ці були реальними і дієвими. Дякую.

Яна СОРОКА,
головний спеціаліст
Департаменту соціально-трудового
та гуманітарного законодавства
Міністерства юстиції України

Як вам всім відомо, мабуть, Міністерство юстиції, здійснюючи державну політику у сфері гендерної рівності, проводить гендерно-правову експертизу актів законодавства та проектів нормативно-правових актів.

І я би хотіла поговорити про це, оскільки існують стереотипи що чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів містять положення, які дискримінують жінок. Але протягом 2007 – 2008 років Міністерством було проведено гендерно-правову експертизу 14 чинних нормативно-правових актів. Як з'ясувалося половина з них містять дискримінаційні положення, окрім того одна четверта усіх законодавчих актів містять дискримінаційні положення по відношенню до чоловіків.

Для нас це стало несподіванкою. Ці питання стосуються в основному виховання батьками дітей, права на батьківство, права на материнство, права на відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Також, хочу підтримати директора Департаменту Міністерства молоді спорту щодо відпустки для батька при народженні дитини хоча б на 14 днів, щоби він у перші години життя дитини прививав собі, прививав дитині любов, щоби він також готувався до батьківства разом з матір'ю. І Міністерство юстиції завжди, аналізуючи проекти законів, розроблені народними депутатами, підтримували цю позицію, оскільки дуже важливо щоби батько брав активну участь у вихованні дитини.

Хочу зупинитись більш конкретно на експертизі Закону України «Про соціальний захист населення хворих на ВІЛ/СНІД», яку ми провели минулого року. Стаття 22 цього закону чітко містить пряму дискримінаційну норму, що тата, які мають двох дітей віком до 16 років хворих на ВІЛ/СНІД, не мають права у зручний для них час отримати щорічну відпустку. Мова не йде про додаткову відпустку, оплачувану чи неоплачувану, таке право надається чинним законом тільки матері, і батько має право отримати цю відпустку тільки у разі, якщо матері нема.

У Міністерстві юстиції провели експертизу, зробили відповідний висновок: цей закон потребує суттєвого доопрацювання. І вже хочу вас повідомити, що законопроект номер 3066 зареєстрований у Верховній Раді. У Комітеті з питань охорони здоров'я 18 листопада прийнято рішення підтримати вказаний законопроект. І чи 19, чи 20 числа цього місяця законопроект був внесений в розклад на пленарне засідання Верховної Ради. І ми сподіваємось, що ви підтримаєте вказаний законопроект, і така дискримінаційна норма просто буде вилучена із вказаного закону.

Дуже дякую вам за увагу. Я вважаю, що наш круглий стіл був дуже цікавим. Багато інформації отримала навіть для себе, і при проведенні гендерно-правової експертизи, як проектів, так і чинного законодавства, буду керуватися новими знаннями, які отримала сьогодні.

Дякую.

Василь ВАРУС,
*начальник науково-дослідного інституту
проблем військової медицини
збройних сил України
Міністерства оборони,
полковник медичної служби.*

Щиро дякую, вельмишановний Олеже Олександровичу, вельмишановні депутати, шановні присутні, за можливість взяти участь у круглому столі з вирішення проблеми, яка надзвичайно хвилює Міністерство оборони, тому що ця проблема, на наш погляд, торкається, перш за все, проблем національної безпеки України.

Якщо йти по визначенню Креола, складові поняття національної безпеки: обороноздатність, економічна могутність, соціальна гідність і політичне керівництво, а також здоров'я. І якщо ми узагальнимо всі виступи, які сьогодні прозвучали, то найбільше інформації було і торкалося, скоріш за все, однієї складової національної безпеки – це здоров'я, здоров'я суспільства. Ми і повинні визначити, що головна проблема в гендерній політиці на сьогоднішній день в Україні – це те, що в державі відсутня ефективна система охорони здоров'я, внаслідок чого погіршується стан здоров'я насамперед чоловіків. Отже, ми повинні вжити заходів для того, щоби почати вирішувати цю проблему.

На наше глибоке переконання, головним кроком у цьому напрямку повинна стати розробка і прийняття законодавчого акту, який би, насамперед, створив новий соціальний контракт між державою, яка повинна забезпечити умови праці та умови підтримання здоров'я, громадянином, який повинен бути зацікавленим і турбуватись про своє здоров'я, та медичними установами, котрі повинні надавати якісні медичні послуги. Без такого законодавчого акту, на наш погляд, неможливо покращити ситуацію в охороні здоров'я громадян.

Інший крок, який повинен бути зроблений у цьому напрямку: ми повинні створити економічно посильну і ефективну систему охорони здоров'я в державі. Без цього також нам проблему не вирішити. Таким чином, якщо ми не почнемо вирішувати цю проблему, то, мабуть, успіху у вирішенні проблеми позиціонування ролі чоловіків у суспільстві, яку ми сьогодні піднімаємо, очікувати дуже важко. Дякую за увагу.

Василь КОСТИЦЬКИЙ,
голова Національної комісії по захисту суспільної моралі

Шановний Олеже Олександровичу! Шановні пані та панове!

Я мушу нагадати, що на початку 90-х років я був автором проекту закону про поліпшення становища жінок, який, зрештою, був трансформований уже без моєї участі у законодавчий акт щодо гендерної рівності. І я тоді осмілювався зробити такий прогноз, який, здається в «Київських відомостях» надрукували. Я осмілювався сказати, що через 50 років (залишилось уже 38) у нас буде політичний матриархат. Це я не для того кажу, щоби себе похвалити, а щоби звернути увагу ще на одну річ. Я вже тоді задумувався над тим, що чоловіки не готові виявилися до того, що активізується соціальна, політична, економічна роль жінки у суспільстві. І коли я тоді мав на увазі психологічний бік проблеми, то тепер бачу, що це вилилося і в інших видах людської діяльності.

Я пригадую, що я тоді в своїх виступах говорив: «Ви знаєте, зараз в охороні здоров'я працює 63 відсотки жінок». А зараз – 84,6. Тоді я казав: на державній службі працює, здається, 65 відсотків жінок. Зараз – 72. Тобто чоловікам залишилися промисловість, лісове господарство, сільське господарство, будівництво і, як це не дивно, постачання і посередницька діяльність. Це економічна сторона проблеми. Правова тут, в принципі, теж була достатньо кваліфіковано висвітлена.

Тому я хотів би чотири коротких тези озвучити про морально-етичну складову гендерної проблеми в Україні. Тобто, я сьогодні готовий говорити про те, що треба потурбуватися про чоловіка, але, звичайно, проблема жінки в селі, проблема жінки в робочих сім'ях, де чоловік працює на важких роботах, залишилась такою ж самою або ще гіршою, ніж була тоді, на початку 90-х. Це одна проблема.

Друга. Якщо чоловік є частіше суб'єктом насильства в сім'ї, то, пробачте, жінка є частіше суб'єктом агресивної поведінки у побуті. Я сам є свідком або навіть часом жертвою агресивної поведінки жінок, яку, звичайно, терпляче переносю, бо нема куди дітися.

Є ще одна морально-етична проблема у праві. Якщо чоловіки не доживають до пенсії, то чоловіки заробляють, фактично, пенсію для жінок, але жінкам пенсія виплачується по їх зарплаті. Тоді виникає питання про морально-етичну відповідальність держави за те, що вона присвоює собі зароблені чоловіками гроші. Очевидно, що це теж може стати предметом дискусії в майбутньому, це третє питання.

І ще одне – питання засобів масової інформації. Знаєте, таке поблажливо-зверхньо-добродушне відношення до жінки, яке я можу передати через два слова, від яких мене завжди коробить: «милые дамы». Тобто це я маю на увазі чоловіків. І тепер давайте подивимось, як виглядає чоловік. Чоловік – як правило, із, перепрошую, животиком, не дуже далекий або не дуже освічений. Так, і в костюмі. Але коли ми говоримо про морально-етичну складову проблеми, то згадаймо, що мораль – це взагалі система норм, уявлень, правил поведінки, які формувалися віками. І є сталі уявлення про українського чоловіка, про українську жінку.

Очевидно, що життя змінилося, і чи готові засоби масової інформації внести свою лепту? Тому остання пропозиція, шановний Олег Олександровичу! Чи не міг би комітет не в порядку цензури, але сказати засобам масової інформації: не показуйте чоловіка недалеким, а просто, як кажуть, фотографуйте ситуацію в державі. Чи не міг би комітет розглянути на одному із своїх засідань питання про висвітлення гендерної проблематики у засобах масової інформації? Я сам готовий попрацювати, щоби це питання заслухати.

Дякую.

Олександр МАРЧЕНКО,
*президент МГО «Міжнародний Центр Батьківства»,
Голова Всеукраїнського громадського комітету
з підтримки сім'ї та відповідального батьківства*

«Бути батьком – це не збіг обставин, а місія життя. Це те що я роблю...»

Вступ

Сьогодні в українському суспільстві все частіше говорять про наявність кризи чоловічої статі в її демографічному та репродуктивному аспектах. Але кожна проблема має свої витоки. З впевненістю можна констатувати наявність кризи чоловічої статі в Україні, і як найтяжчий її прояв та корінь проблеми – **криза батьківства**. Яка визначена тим, що **втрачена модель доброго батька**.

1. Визначення проблеми

Втрата моделі доброго батька полягає в тому, що чоловік, як батько, відсутній у виховному процесі своїх дітей. Відсутність батька – фізична, емоційна та духовна – в житті родини і у вихованні своїх дітей зокрема є найбільш зростаючим негативним явищем в сучасному українському суспільстві. Тому актуальним і доцільним є підвищення статусу повноцінної сім'ї та ролі в ній чоловіка. Чоловік через відсутність здорового самоусвідомлення себе як батька, став «слабкою ланкою» в родині та суспільстві. Це має негативний вплив як на дітей, так і на чоловіків.

Як наслідок, сьогодні в Україні ми маємо сотні тисяч безпритульних дітей при живих батьках; зростаючу дитячу злочинність; підростаюче покоління з низькою самооцінкою. У кризових групах: алкоголь, наркоманія, безпритульність, ВІЛ/СНІД – переважний відсоток складають чоловіки, про що говорять результати соціальних досліджень та статистичних звітів.

Відсутність батька:

- Фізична – смерть або розлучення;
- Емоційна – неспроможність або небажання батька налагодити теплі «від серця до серця», стосунки з дитиною;
- Духовна – несвідоме безвідповідальне ставлення до своєї ролі як батька, відсутність прикладу високої моралі та чеснот.

Визначено такі причини, чому так сталося:

По-перше, три покоління чоловіків виховувалось під впливом тоталітарної ідеології, яка формувала стереотип самореалізації чоловіка за межами сім'ї в соціальній, громадській, професійній і творчій сферах, але не як батька. Між тим, батько потрібен дітям нарівні з матір'ю як вихователь, носій віковихних родинних традицій.

По-друге, страшні катаклізми, які пережила Україна. Дві світові війни, сталінські репресії та Голодомори, в продовж яких було знищено десятки мільйонів чоловіків. Останні оприлюднені в 2005 році данні по жертвам СРСР у Другій світовій війні – 34 млн. військовослужбовців. Третина з них припадає на Україну. Внаслідок цього сотні тисяч сімей

залишились без батька і не змогли передати наступним поколінням прикладу чоловічої мужності та відповідальності.

По-третє, сучасні тенденції щодо поглядів на сімейні цінності.

2. Наслідки відсутності чоловіка як батька

Багато уваги приділяється групам ризику. Багато зусиль та коштів іде на запобігання наркоманії, алкоголізму, злочинності, ВІЛ/СНІДУ та абортів. Але, не заперечуючи необхідності цього, ми наголошуємо, що першопричиною цих проблем є, насамперед, криза чоловіка як батька в українському суспільстві.

Інформація для роздумів:

Статистика. Україна.

- 2 шлюби на 1 розлучення. В великих містах 3 шлюби на 2 розлучення;
- 60% дітей виховується в неповних сім'ях, переважна більшість у складі мами і дитини;
- Офіційно за даними МВС – 100 тис. безпритульних дітей, Інтернет видання – 120-300 тис. <http://www.kids.net.ua/downloads/ZMI2.doc>
- З січня по червень 2005 року населення України зменшилось на 224,7 тис осіб. Кожного року Україна втрачає біля 600 тис. населення.
- За даними Української Асоціації Планування Сім'ї, кількість розлучень серед молодих сімей в Україні та не реєстровані шлюби мають тенденцію до зростання; зареєстровано 700 тис безплідних сімей;
- 2000 рік – 1 млн. абортів. 2004 рік – офіційно зареєстровано 300 тис. абортів, але кількість анонімних закладів з послугою «вакуум-регуляція» зростає. Останні дані 700 тис. на рік <http://obolon.info/article.php?story=20070601232905135>
- Гострим питанням залишається дитяча злочинність. Кожен рік засуджують 20 тис. підлітків <http://www.dt.ua/3000/3855/64671>
- На 1000 суїцидів, які скоюються в Україні, 85% припадає на чоловіків;
- У групах ризику: алкоголь, наркоманія, безпритульність – переважний відсоток складають чоловіки.

Соціологічні дослідження в США. Вплив відсутності батька на дітей:

- У 35 разів збільшується вірогідність втечі з дому;
- У 20 разів збільшується вірогідність прояву девіантної поведінки;
- У 20 разів збільшується вірогідність того, що вони опиняться у в'язниці;
- У 14 разів збільшується вірогідність здійснення ними зґвалтування (хлопчики);
- У 10 разів збільшується вірогідність того, що вони стануть наркозалежними;
- У 9 разів збільшується вірогідність покинути навчання в школі;
- У 9 разів збільшується вірогідність того, що вони закінчать своє життя в злиднях;
- У 5 разів збільшується вірогідність здійснити самогубство.

Діти що ростуть в сім'ях, де батько відсутній:

- 90% усіх безпритульних дітей і дітей, що регулярно втікають з дому (US DHHS Bureau of the census);
- 85% дітей з типовою антисоціальною поведінкою (Centre for Disease Control);
- 85% усіх підлітків, що перебувають у в'язниці (Fulton Co. Georgia jail populations, Texas Dept. of Corrections);

- 80% згвалтувань, мотивованих гнівом (Criminal Justice & Behavior, vol14, p.403-26);
- 71% дітей, що покинули школу (National Principles Association report on the State of High Schools);
- 70% дітей і юнаків у виправно-виховних закладах і в тюрмах, що відбувають тривалий строк (US Dept of Justice Special Report);
- 63% усіх підліткових самогубств (US DHHS Bureau of the census)
- Діти отримують нижчі бали за тестами і нижчий середній бал (National Center for Fathering);
- 45% дітей живуть далеко від біологічного батька (NCF);
- У 1994 р. 50% дітей сказали, що батько був емоційно відсутній (NCF);
- Недавні дослідження – 34% дорослих чоловіків вважають свого батька за взірця (NCF).

3. Яку модель втрачено

Стисло ми можемо визначити модель доброго батька у чотирьох твердженнях:

1. Добрий батько є відповідальним за збереження життя своєї дитини від зачаття.
2. Добрий батько бере активну участь у виховному процесі дитини в тандемі з мамою своїх дітей.
3. Добрий батько несе відповідальність за матеріальне забезпечення своєї родини, але в такий спосіб, щоби робота не руйнувала здорові стосунки у родині.
4. Добрий батько – відповідальний за духовне виховання, він передає через особистий приклад морально-етичні норми своїм дітям.

4. Спосіб вирішення проблеми

Вирішення проблеми має бути комплексним, враховуючи економічні, правові і морально-етичні важелі. Насамперед, ми маємо справу з ідеологічним банкрутством щодо розуміння батьківства.

Тому шлях до подолання кризи батьківства, насамперед, повинен полягати у наявності відповідного **світогляду** до того, хто є добрим батьком в суспільній свідомості, у вигляді **державної ідеології** з цього питання. І виходячи з цього прийняття відповідних **нормативно-правових актів, певних програм та заходів**, які б допомагали чоловікам реалізовуватись через батьківство.

Одним з перших кроків на загальнодержавному рівні щодо вшанування чоловіків, що опікуються своїми родинами та заохочування інших на їх прикладі до відповідального батьківства, ми вважаємо **впровадження в Україні «Дня батька»**. До речі, «День батька» існує в 147 країнах світу. Також це буде свідчити про реалізацію загальноєвропейських стандартів гендерної рівності в українському суспільстві.

Доцільність впровадження в Україні «Дня батька» обумовлена також тим, що це є потребою і бажанням суспільства. Зазначений вище Проект Указу Президента України є результатом творчої співпраці вищих органів виконавчої влади і громадськості та відповіддю на громадську ініціативу «День Батька», започатковану нашою організацією в січні 2007 року, яка набула загальнонаціонального масштабу та широко висвітлюється ЗМІ.

5. Шляхи залучення чоловіків до активного батьківства

Ми хочемо наголосити на основних шляхах, якими чоловік реалізує своє батьківство. І на кожному з них йому потрібна практична порада та підтримка або з боку того, хто вже пройшов цим шляхом, або від тих, хто може запропонувати такий досвід у вигляді відповідної програми.

1. **ЗАЧАТТЯ.** Момент зв'язку тата з дитиною відбувається через його залучення до активної участі у розвитку дитини, коли вона ще перебуває в утробі матері.
2. **ГРА.** Це момент, коли тато стверджується у своєму батьківстві. Тому важливо навчити чоловіків, надати їм практичні знання та навички того, як бавитись з дитиною.
3. **ШКОЛА.** Активна участь батька у шкільному житті дитини призводить до позитивних наслідків у формуванні особистості дитини.
4. **СТАТЄВЕ ДОЗРІВАННЯ.** Залучення батька до сексуального виховання та здорового усвідомлення дитиною своєї статі.
5. **ВИХІД У СУСПІЛЬСТВО.** Відповідальність батька під час виходу дитини із сім'ї. Тато має брати активну участь у виборі дитиною подальшого шляху свого розвитку, професійного, сімейного, духовного.
6. **ОНУКИ.** Дідусь – це чудова нагода та час компенсації того, що він не допрацював як батько для своїх дітей.
7. **МАТЕРИНСТВО.** Слід зазначити, що успішне батьківство чоловіка реалізується у поєднанні з материнством.

6. Діяльність МЦБ у подоланні кризи батьківства

Міжнародний Центр Батьківства у своїй діяльності з відбудови здорових засад батьківства в українських сім'ях проводить наступні заходи:

- тематичні семінари «Основи батьківства», «Спілкування в родині», «Вікно у світ»;
- групи підтримки для чоловіків, які бажають покращити своє батьківство;
- тренінги з підготовки ведучих для груп підтримки;
- зустрічі з молоддю (студентами), спрямовані на подолання дистанції у стосунках з батьками та запобіганню кризи у їхніх майбутніх сім'ях;
- туристичні подорожі для татів з дітьми-підлітками;
- громадські форуми;
- громадська ініціатива «День батька».

7. Результати діяльності МЦБ

- проведено понад 70 семінарів більш ніж у 28 містах України;
- семінари відвідало понад 7500 чоловіків;
- понад 300 чоловіків пройшли через групи підтримки, що, за їх свідченням, призвело до суттєвого покращення стосунків в їхніх сім'ях;
- через реалізацію проекту громадської ініціативи «День батька» до питання кризи чоловіка як батька привернуто увагу широкого кола громадськості та державних посадовців.

Всеукраїнський Форум «Важливість ролі батька в сім'ї та суспільстві»

Всеукраїнський громадський Форум організацій, що працюють в напрямку батьківства та підтримки сім'ї (450 делегатів з 16 областей України), який відбувся в місті Києві 18 вересня 2008 року і об'єднав зусилля державних (представників 29 обласних державних адміністрацій, 4-х міністерств на чолі із Міністром у справах сім'ї, молоді та спорту Юрієм Павленком, представників Верховної Ради України, ООН), громадських та релігійних організацій (57 громадських організацій, 23 представники малого і середнього бізнесу, 18 релігійних організацій та об'єднань, 12 представників ЗМІ) у відпрацюванні шляхів подолання кризи.

Семінари «Основи батьківства», «Спілкування в родині», «Вікно у світ»

На семінар запрошуються чоловіки всіх вікових категорій, починаючи з повнолітніх. Чоловіки запрошуються разом з дружиною та дітьми, що досягли повнолітнього віку. За бажанням чоловік може відвідати такий семінар самостійно.

Семінар може бути дводенним або одноденним. Окрім теоретичного викладу матеріалу присутнім пропонуються практичні завдання для самостійного опрацювання в групах підтримки, які утворюються з числа присутніх на семінарі учасників.

На семінарах розглядаються такі теми:

- Що таке батьківство і що очікується від чоловіка як батька?
- Вплив батька.
- Примирення з батьком та відповідальність сина.
- Свідоме батьківство.
- Любов до мами своїх дітей, взаємодія в подружжі.
- Обізнаність з проблемами своїх дітей.
- Духовний вплив батька та його відповідальність.

Групи підтримки для чоловіків

Для учасників семінару «Основи батьківства» пропонуються зустрічі у групах підтримки для чоловіків. В групу можуть потрапити тільки чоловіки, а саме чоловіки, які мають дітей або очікують ближчим часом їхнього народження. Також обов'язковою умовою для участі чоловіка в групі підтримки є згода від його дружини та дітей.

Учасники групи зустрічаються один раз на тиждень, 12 зустрічей впродовж 3-х місяців. Перша зустріч – це знайомство одне з одним та з правилами проведення зустрічей. Наступні 10 зустрічей присвячені більш детальному розгляду тем, які були підняті на семінарі в поєднанні з практичним досвідом кожного з учасників групи. Також учасники групи отримують практичні вправи, які вони мають виконувати протягом шести днів від попередньої до наступної зустрічі. Остання, дванадцята зустріч, це «випускний вечір», який учасники групи разом зі своїми дружинами та дітьми проводять в активному відпочинку.

Тренінг з підготовки ведучих груп підтримки для чоловіків

Одноденний тренінг з викладом теоретичного матеріалу та проведенням зустрічі групи в реальному часі із зауваженнями та коментарями від тренера Міжнародного Центру Батьківства.

Зустрічі з молоддю

Представники Міжнародного Центру Батьківства проводять зустрічі-дискусії з молоддю, переважно зі студентами. На зустрічах в інтерактивний спосіб обговорюються питання ролі чоловіка в сім'ї та суспільстві, розуміння суспільної місії чоловіка, стосунки хлопців та дівчат зі своїм татом. Мета таких зустрічей полягає в наданні допомоги молодим людям налагодити стосунки зі своїми батьками через відкриття для них більшого розуміння можливих причин, які могли негативно вплинути на стосунки між ними та запобіганню кризи чоловіка як батька в майбутніх сім'ях, що будуть утворюватись молоддю.

Туристична подорож «Велика пригода»

Міжнародним Центром Батьківства щорічно проводяться десятиденні туристичні подорожі для татів з їхніми дітьми-підлітками. Розклад та зміст заходів що проводяться під час подорожі, складений таким чином, щоб допомогти зруйнувати упередженість та бар'єри між дітьми і татами, сприяти їх зближенню та відновленню теплих, довірливих взаємин.

Громадські форуми

Міжнародний Центр Батьківства проводить громадські форуми за участю та підтримкою міських, обласних та центральних державних установ у співпраці з релігійними громадами та громадськими організаціями. Форуми мають за мету привернути увагу громадськості до питання ролі чоловіка в сім'ї та суспільстві і запропонувати шляхи подолання кризи чоловіка як батька.

Громадська ініціатива «День Батька»

Міжнародний Центр Батьківства розпочав у жовтні 2006 року громадську ініціативу «День Батька». Мета ініціативи полягає у встановленні в Україні «Дня Батька» та сприянні формуванню в українському суспільстві на загальнодержавному рівні світогляду щодо життєвої сутності чоловіка як батька. Ініціатива є відгуком на нагальні потреби сучасного суспільства та важливим етапом самоусвідомлення громадянами України своїх **історичних та духовних цінностей суспільного життя: щаслива родина, відповідальне батьківство та радісне дитинство, зміцнені вірою, надією та любов'ю**. Також, ініціатива має позитивну консолідуючу дію для всієї України.

Ми вважаємо, що діяльність Центру відповідає проголошеній місії з подолання кризи чоловіка як батька і співпадає з прагненням державної політики виправити на краще стан української родини.

Оцінюємо свій десятирічний досвід роботи з українськими чоловіками цінним надбанням, яке може послугувати на користь української держави у подоланні чоловічої кризи, відбудові здорових засад сім'ї та батьківства.

З розвитком гендерної політики в Україні все частіше відбуваються дискусії щодо ролі і становища чоловіків, їх трансформації в сучасних умовах, тенденцій і наслідків цих тенденцій. Затркнула ця дискусія і проблему шанування нових трансформованих ролей, статусів і відповідальностей, а, відповідно, і їх святкування. Серед пропозицій лунають заклики до запровадження Дня батька, Дня чоловіків. Час від часу вони стають активнішими, і імовірність, що найближчим часом ми таки матимемо одне чи обидва нових свята, є доволі високою.

Свято – це завжди проект політичний, а тому і введення нових свят відображає нові політичні тенденції. Які тенденції може відображати День чоловіків? Цікаво, що дискусії щодо цього питання точаться і в інших країнах.

Так, в Австралії, де рух чоловіків активізувався ще наприкінці 90-х років минулого сторіччя, є різні думки з цього приводу. Майкл Флуд, один з засновників такого руху, виступає категорично проти запровадження і широкого поширення Міжнародного дня чоловіків. Його аргументи стосуються п'яти основних позицій²:

- Цей день матиме фальшиві паралелі до Міжнародного дня жінок.
- Він заохочуватиме консервативне розуміння гендерних стосунків.
- Відбудуватиметься концентрація послуг і організацій навколо цього дня замість того, щоби реально покращувати становище чоловіків.
- Є кращі шляхи для досягнення тих самих цілей.
- Такий захід не буде ефективним для залучення чоловіків.

Розглянемо детальніше запропоновані аргументи.

Фальшиві паралелі

Чому паралель з Міжнародним жіночим днем буде фальшивою? Тому що контекст і значення цих двох днів є фундаментально різними.

Міжнародний жіночий день заснований 1908 у Нью-Йорку на знак протесту жінок проти поганих умов праці і несправедливо нижчої заробітної плати. Щороку цей день відзначається протестами проти багатьох форм дискримінації і несправедливості, від яких потерпають жінки.

Визначення «Міжнародний день чоловіків» має на увазі, що чоловіки, як і жінки, є групою, яка систематично упосліджується і пригнічується внаслідок наявного гендерного дисбалансу. Ми не можемо заперечувати, що чоловіки страждають від обмежень і шкоди, яку ці обмеження наносять за умов існування сучасного гендерного порядку. Але це надто велике спрощення – говорити, що чоловіки як група є нездолені внаслідок гендерних відносин.

Дехто з ініціаторів запровадження Міжнародного дня чоловіків вірять, що він заохочуватиме чоловіків змінити гендерну нерівність і гендерні норми, які дискримінують жінок і обмежують чоловіків. Як відповідь на такі сподівання, Майкл Флуд наводить наступний аргумент.

2 http://www.xyonline.net/downloads/International_Mens_Day.pdf

Заохочення консервативного розуміння гендерних відносин

Фальшиві паралелі ведуть далі і заохочують до загальних ламентаций консервативного стибу щодо спеціальних послуг і заходів, спрямованих на покращення ситуації жінок. Як приклад: «Міжнародний жіночий день? А чому нема Міжнародного чоловічого дня?» чи «Притулки для жінок? А чому нема притулків для чоловіків?» і таке інше.

Щодо таких висловлювань, то тут є кілька аспектів. Перш за все, вони відмовляються визнати, що існують специфічні види несправедливості і ситуації, з якими стикаються жінки, а тому вони потребують і спеціальних відповідей на таку несправедливість і такі ситуації. Така позиція вважає, що спеціальні послуги для жінок – це дискримінація чоловіків, а ліквідована така дискримінація може бути за рахунок спільних послуг і жінкам, і чоловікам чи паралельними послугами і ресурсами для чоловіків.

Логіка типу «дайте нам теж, якщо ви таке взяли» не може забезпечити прийнятних послуг чоловікам. Навпаки, цей підхід може зробити «ведмежу послугу» чоловікам. В цьому переконалися захисники репродуктивних прав чоловіків, коли в процесі роботи вони побачили, що якщо для жінок ефективніше робити спеціальні медичні центри репродуктивного здоров'я, то чоловіки зазвичай краще ідуть в багатопрофільні клініки.

Іншими словами «дай-нам-теж-ізм» може дуже зашкодити чоловічому руху і повернути його на початкові позиції.

Потенційна концентрація послуг і організацій навколо цього дня замість реального покращення становища чоловіків

Якщо недостатньо аргументів, наведених вище, є ще додаткові міркування, які можуть бути більш переконливими. На думку, Майкла Флуда, Міжнародний чоловічий день – погана стратегія. Аналогії з Міжнародним жіночим днем можуть викликати в жінок і жіночих організацій почуття змагальності чи навіть відходу в частині заснування нового свята від феміністського підходу. Це може також активізувати змагальність між людьми і агенціями під час проведення одного та іншого дня. В ситуації, коли ще так багато треба зробити в цій царині практичного, святкування є завчасним.

Є кращі шляхи для досягнення тих самих цілей

Якщо є мета «підвищити помітність чоловіків у суспільстві», то є і чисельні шляхи, якими можна досягти цих цілей, але з уникненням ризиків, які можуть виникнути із запровадженням чоловічого дня. Наприклад, покращення шляхів, якими послуги можуть краще відповідати потребам чоловіків і залучати їх до активнішої позиції щодо вирішення власних проблем, ефективніше може бути здійснене за допомогою навчання тих, хто надають послуги, виробленням продукту, який буде краще сприйматися чоловіками, проведення спеціальних заходів із залучення чоловіків тощо.

Для цього можуть використовуватися також такі дні, як День Батька, Тиждень чоловічого здоров'я тощо.

Такий захід не буде ефективним для залучення чоловіків

Дуже невелика кількість чоловіків можуть відгукнутися на участь в такому дні. Це можуть або чоловіки, які і так намагаються змінити своє ставлення до власних потреб в їх гендерному вимірі, або навпаки чоловіки, які вважають, що «фемінізм пішов занадто далеко». Головної аудиторії і відповідно мети можна не досягти.

Намагаючись заснувати нові свята і нові відзнаки, завжди важливо подивитися на досвід інших і врахувати як помилки, так і успішні практики.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток